

Elektro- és magnetoreológiai folyadékok mechatronikai alkalmazásai

DR. MEDVEGY TIBOR

PANNON EGYETEM, MÉRNÖKI KAR

FIZIKA ÉS MECHATRONIKA INTÉZET

ER és MR fluidumok

- ▶ Az elektroreológiai (ER) és magnetoreológiai (MR) fluidumok
  - ▶ összetett folyadékok
  - ▶ szerkezetük átrendeződik külső elektromos- illetve mágneses terek jelenlétében (szilárd testekben elektro- illetve magnetostrikció, pl: piezoelektromos jelenség)
- ▶ Az ER és MR fluidumokban e szerkezeti változások hatására akár több nagyságrenddel is megnőhet a folyadék viszkozitása.
- ▶ Innen ered az elnevezésük, hiszen a reológia tudományága az anyagok alakváltozásaival, illetve az alakváltozások és az azokat kiváltó hatások közötti törvényszerűségek vizsgálatával foglalkozik.

Reológia*

- ▶ XVI. század - Pascal, Hooke, Newton
- ▶ XVII-XIX.század - Hagen, Stokes, Hagenbach, Poiseuille
- ▶ 1916. Eugene C. Bingham: “Rheology is the study of deformation and flow of matter.”
  - ▶ Makroreológia - Fenomenologikus szemléletű, matematikai modelleket állít fel
  - ▶ Mikroreológia - Molekuláris szinten vizsgálja a szerkezetet

*„rheo” - a görög „rheos” szóból: folyam, folyás, áramlás

Deformációk - nyújtás

Felületre merőleges (normális) nyomó, vagy nyújtó feszültség:

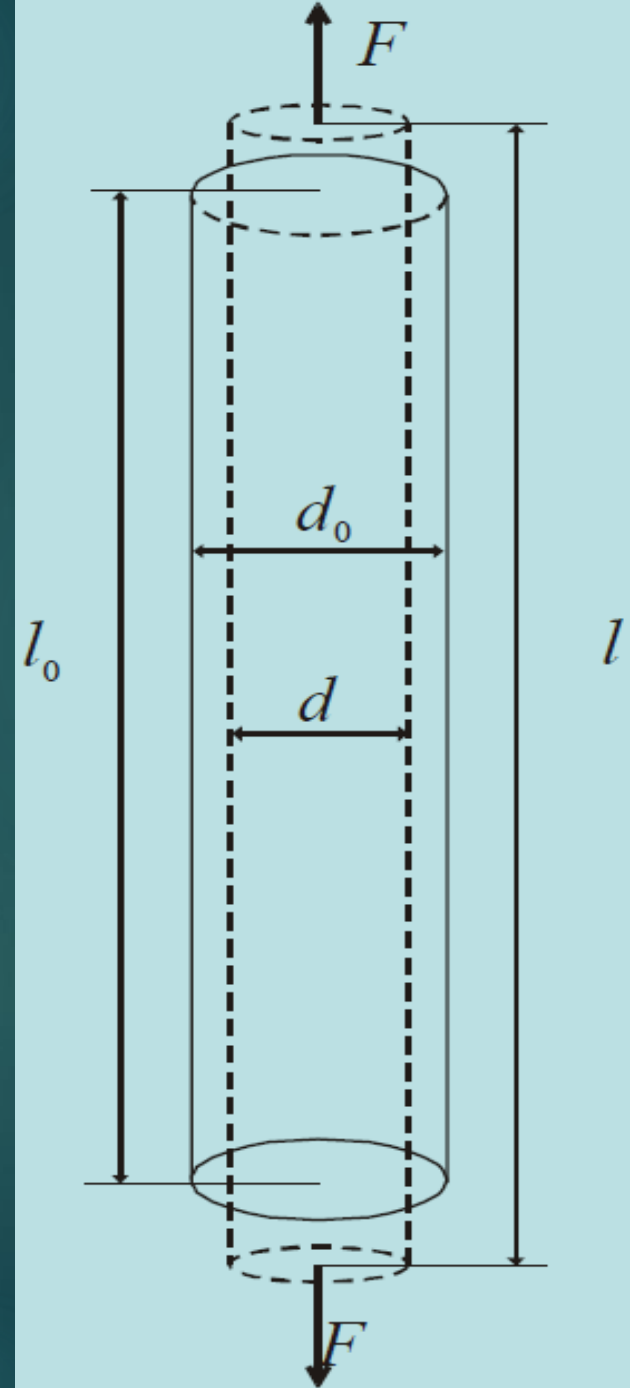
$$\sigma = \frac{F}{A}$$

Relatív deformáció:

$$\varepsilon = \frac{l - l_0}{l_0} = \frac{\Delta l}{l_0}$$

Hooke törvénye:

$$\sigma = E \cdot \varepsilon$$

Deformációk - nyírás

- ▶ Felülettel párhuzamos csúsztató, vagy nyíró feszültség:

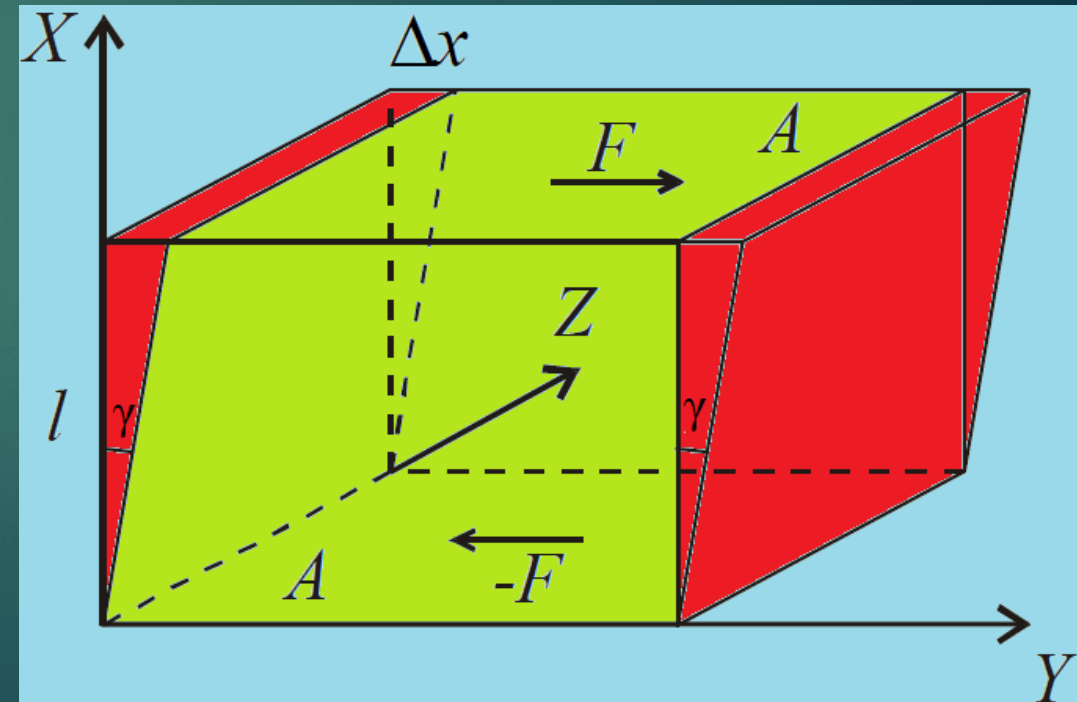
$$\tau = \frac{F}{A}$$

- ▶ A nyírási deformáció:

$$\operatorname{tg}\gamma = \frac{\Delta x}{l}$$

- ▶ A nyírási modulus:

$$G = \frac{F / A}{\Delta x / l} = \frac{\tau}{\operatorname{tg}\gamma}$$

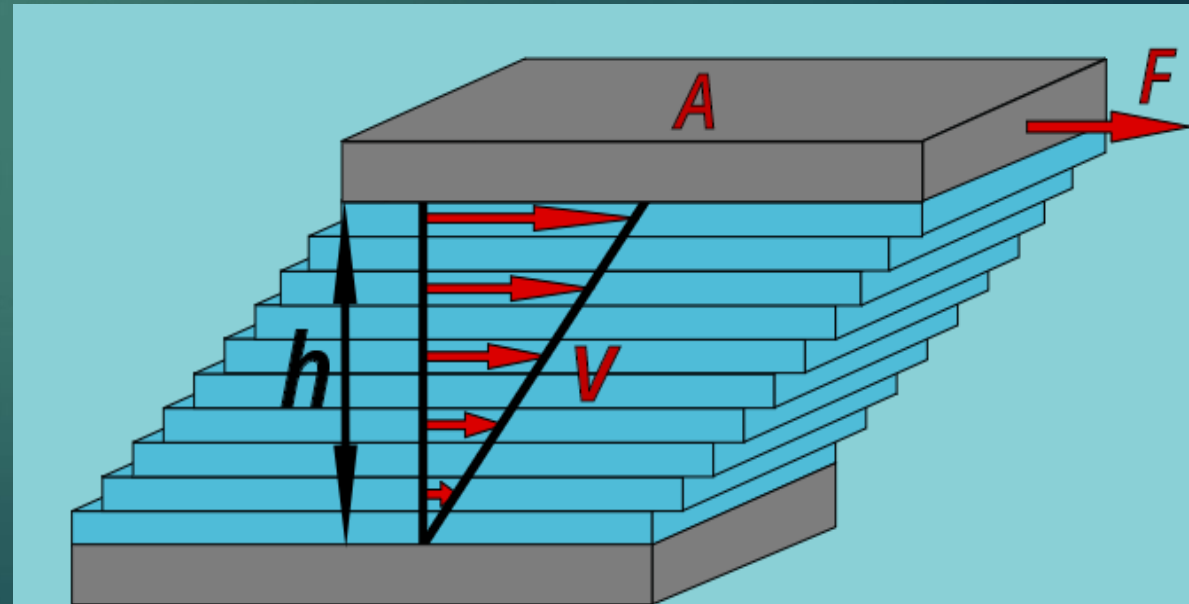
Newton-féle viszkozitási törvény

- ▶ A jól ismert Newton-féle viszkozitási törvény szerint a folyadékrétegek közötti τ nyírófeszültség egyenesen arányos a $\dot{\gamma}$ nyírási sebességgel (sebességgradiens):

$$\tau = \frac{F}{A} \quad \dot{\gamma} = \frac{dv}{dy}$$

$$\eta = \frac{\tau}{\dot{\gamma}}$$

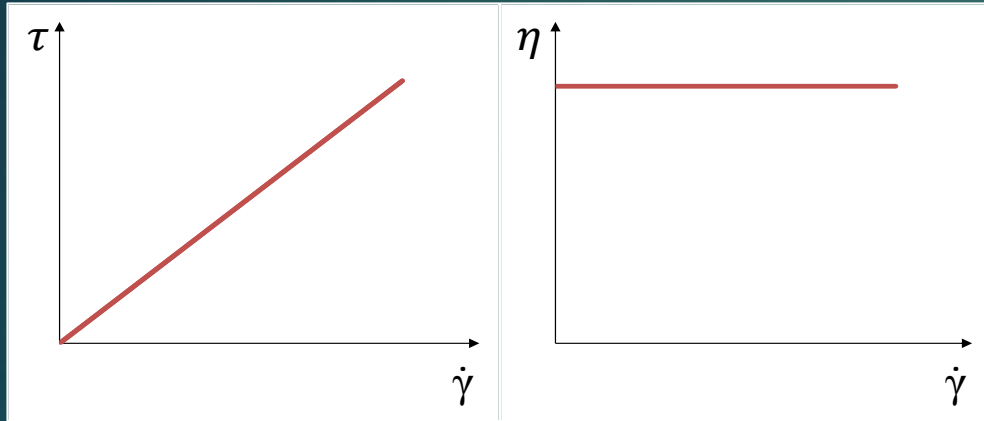
$$F = \eta A \frac{dv}{dy}$$

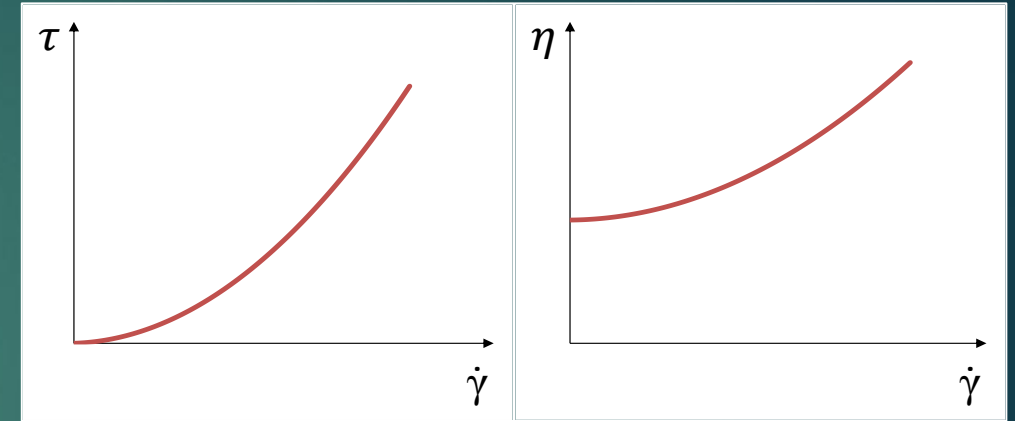
Viszkozitás

	Viszkozitás (Pas)
levegő	$1,71 \times 10^{-5}$
etil-alkohol	$0,248 \times 10^{-3}$
benzol	$0,64 \times 10^{-3}$
víz	10^{-3}
vér	$[4 \times 10^{-3} \dots 25 \times 10^{-3}]$
kávétejszín	10^{-2}
méz	10^1
bitumen	10^8
üveg	10^{40}

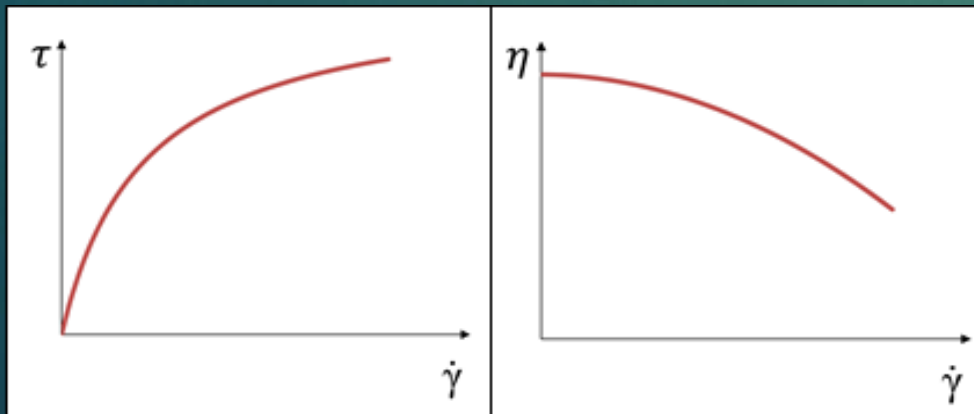
Nem-Newtoni folyadékok

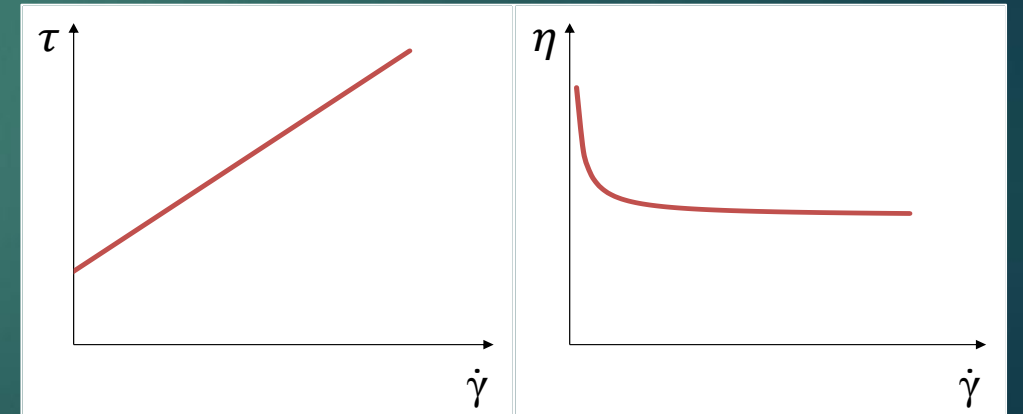
- ▶ Newtoni folyadék
- ▶ Pl. víz

- ▶ Nyírásra keményedő - shear thickening
- ▶ Pl. keményítő + víz

- ▶ Nyírásra lágyuló - shear thinning
- ▶ Pl. kechup

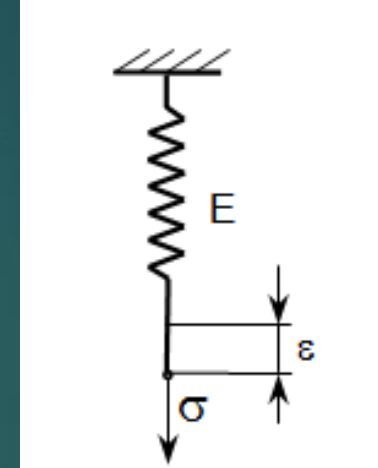

- ▶ Bingham pasztikus
- ▶ Pl. keményítő + olaj

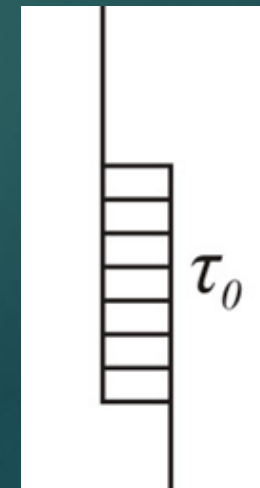

Reológiai modellek

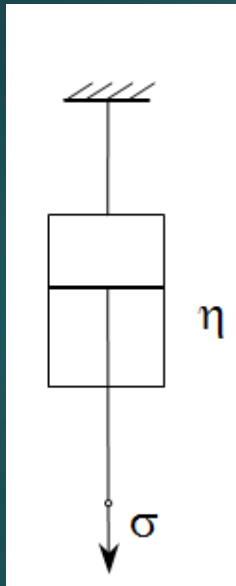
- ▶ Ideálisan rugalmas: rugó
  - ▶ A feszültség arányos a deformáció mértékével

- ▶ Viszkózus: dugattyú
  - ▶ Összenyomhatatlan folyadékkal töltött hengerben mozgó dugattyú

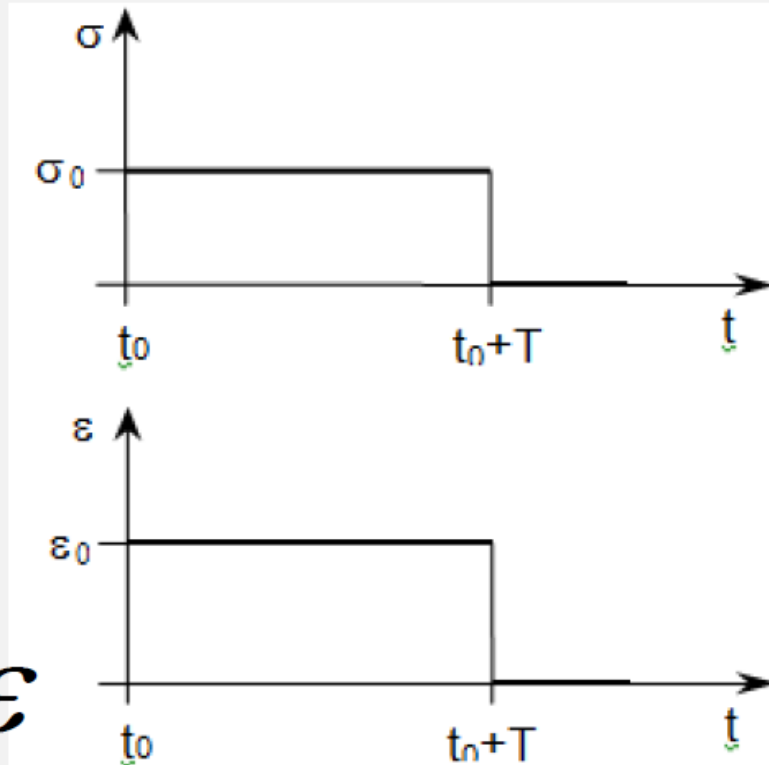
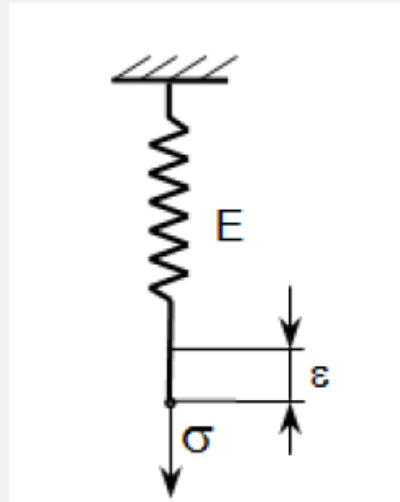

- ▶ Súrlódó (plasztikus)

Hooke-test (ideálisan rugalmas)

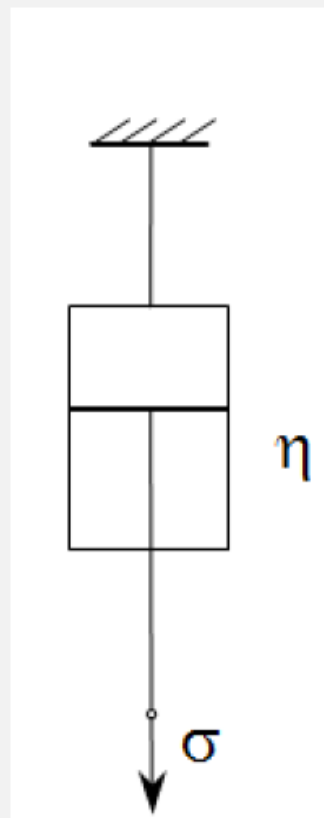
- Ideálisan rugalmas viselkedés

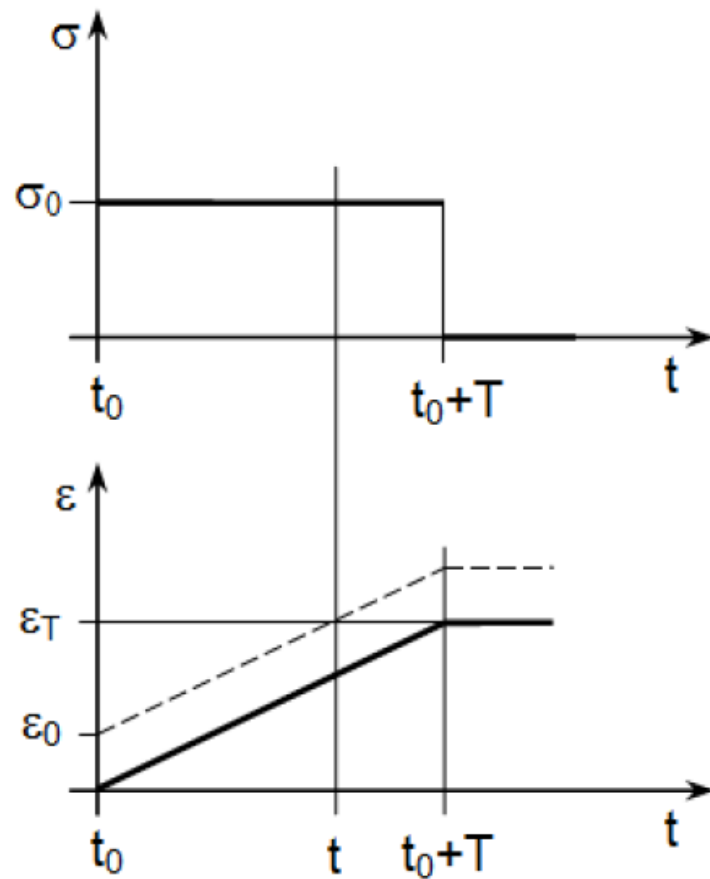
$$\sigma = E \varepsilon$$

Newtoni test (ideálisan viszkózus)

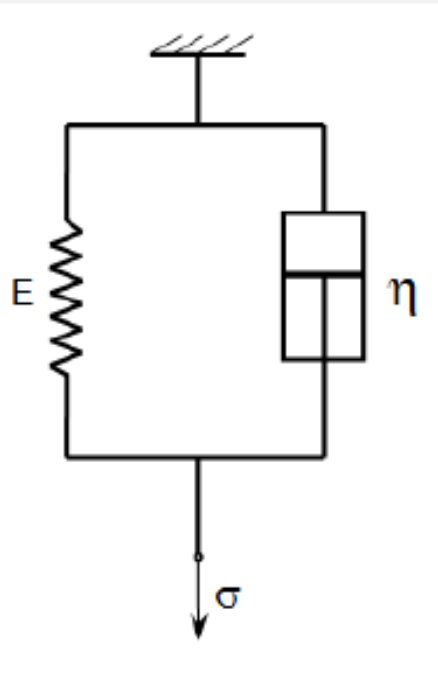
Egyszerű folyadék (viszkózus) modell

$$\sigma = \eta_0 \dot{\varepsilon}$$

Kelvin-Voight modell (késleltetett rugalmas)

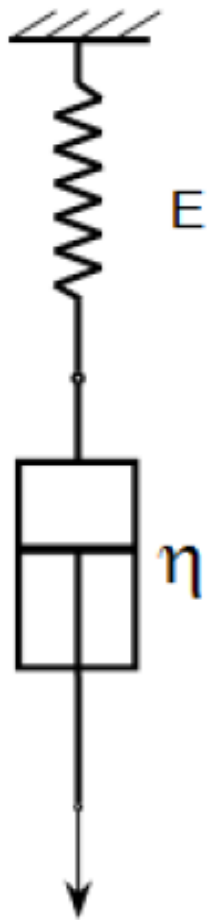
$$\varepsilon_{\ddot{o}} = \varepsilon_E = \varepsilon_{\eta}$$

$$\sigma_{\ddot{o}} = \sigma_E + \sigma_{\eta}$$

$$\sigma(t) = E \cdot \varepsilon(t) + \eta \cdot \frac{d\varepsilon}{dt}$$

$$\sigma = E\varepsilon + \eta_0 \dot{\varepsilon}$$

Maxwell modell (rugalmas folyadék)

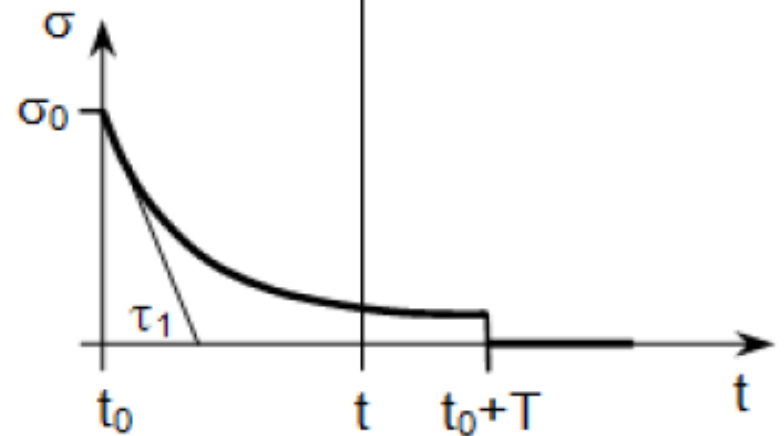
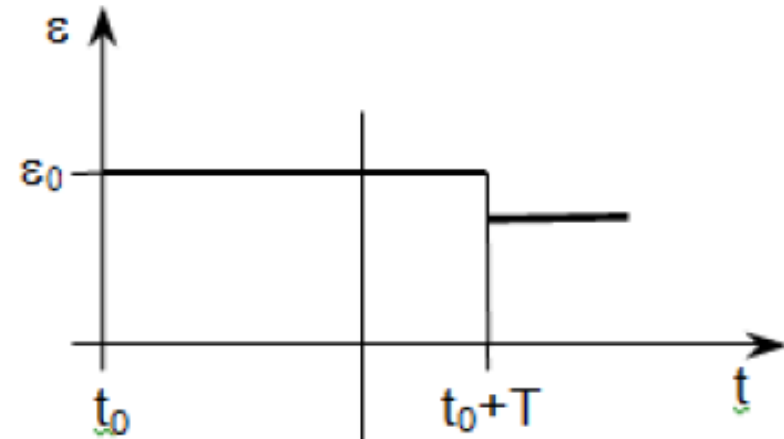

$$\sigma_{\ddot{o}} = \sigma_E = \sigma_{\eta}$$

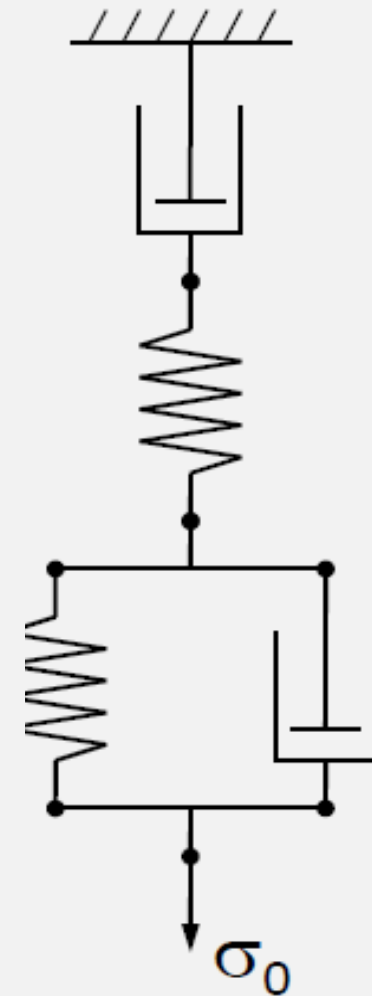
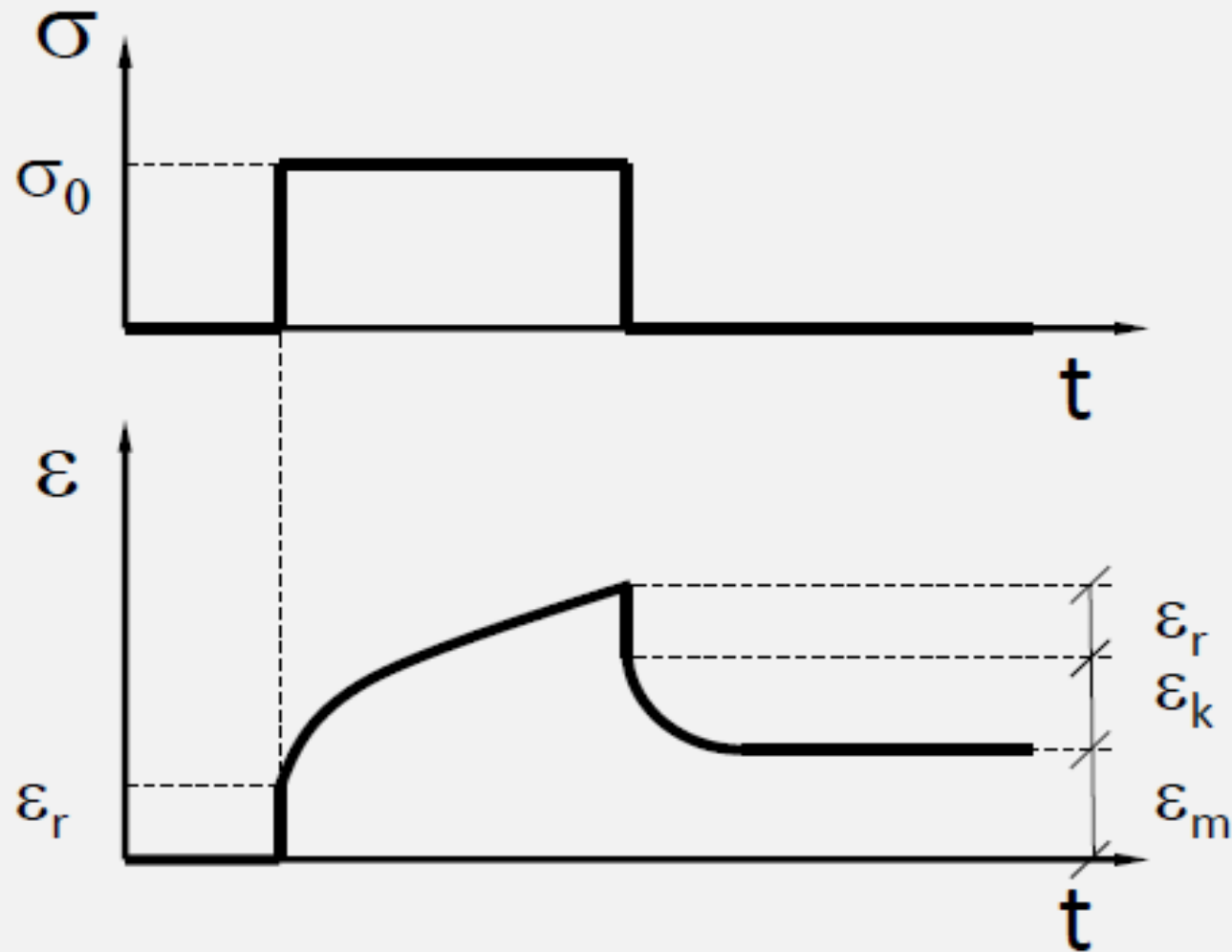
$$\varepsilon_{\ddot{o}} = \varepsilon_E + \varepsilon_{\eta}$$

$$\varepsilon(t) = \frac{\sigma(t)}{E} + \frac{1}{\eta} \int \sigma(t) dt$$

$$\sigma(t) = E \cdot \varepsilon_0 \cdot e^{-\frac{E}{\eta} t}$$

Burgers modell (viszkoelasztikus)

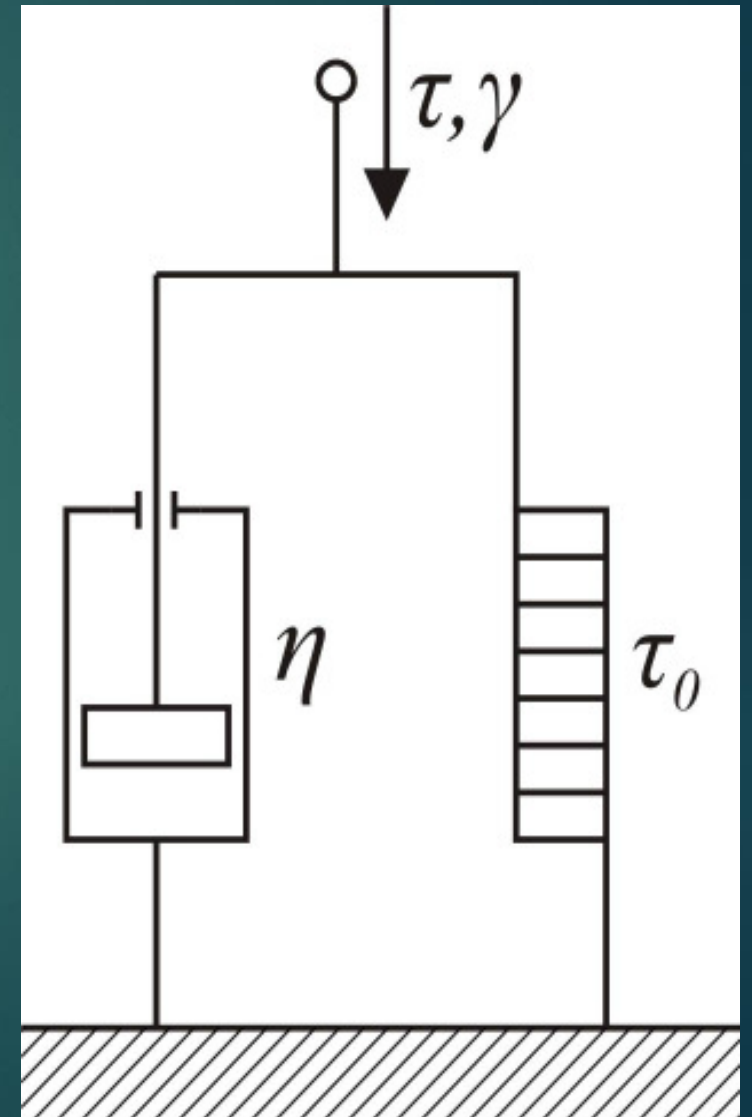

Bingham modell (képlékeny-rugalmatlan)

- Egy minimum nyírési stressz szükséges a folyáshoz. Mechanikai analóg csúszás egy lejtőn, addig nincs mozgás amíg egy értéket (súrlódás) meg nem halad.

$$\tau = \eta \dot{\gamma} + \tau_0$$

- A folyadékban az alakváltozás csak egy bizonyos határfeszültség elérése után indul meg, majd utána a newtoni folyadékokhoz hasonlóan ideálisan viszkózus jelleget mutatva folytatódik.

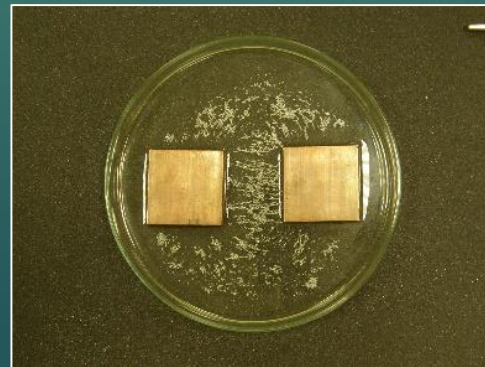
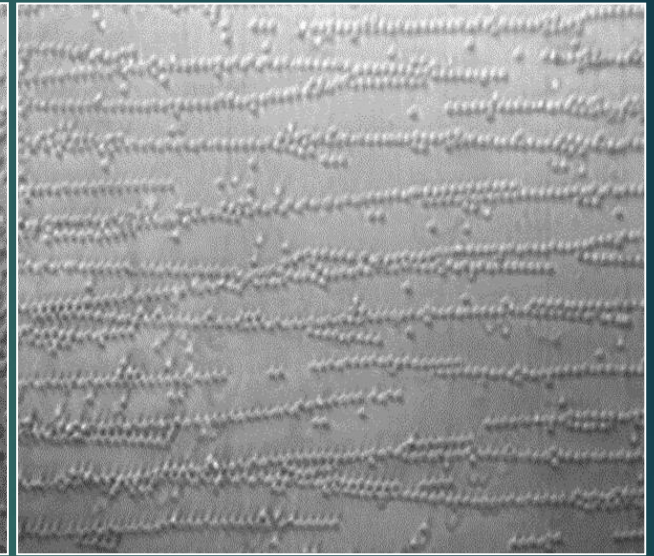
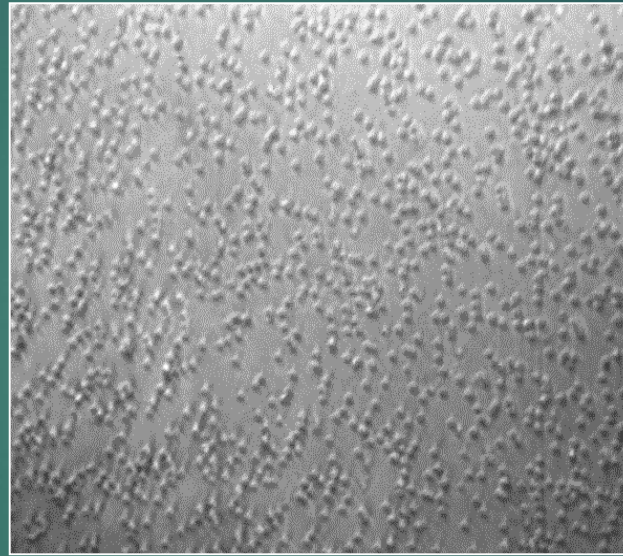
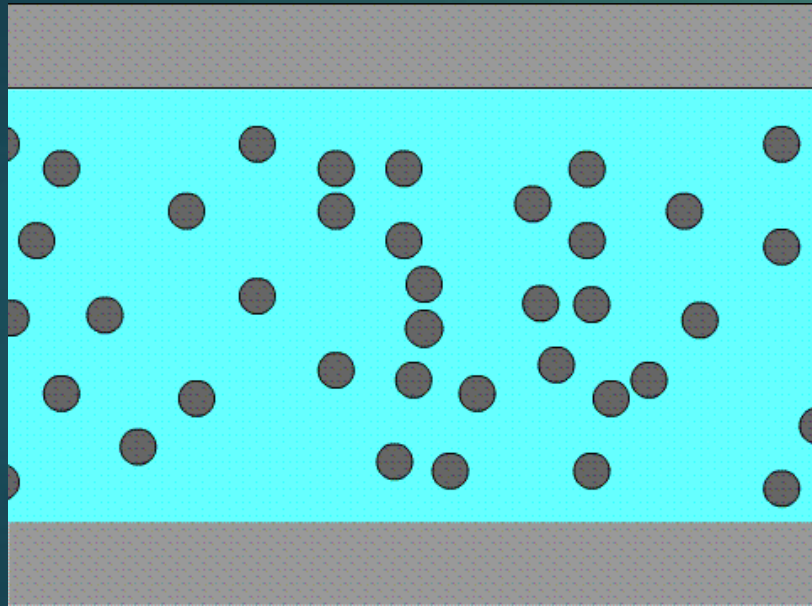
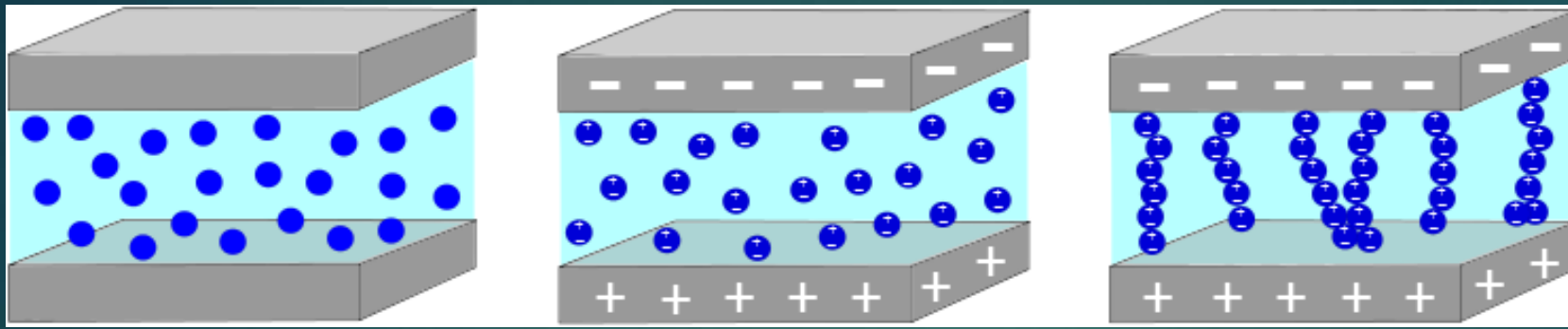
Intelligens anyagok

- ▶ Nehéz megfelelő definíciót találni arra, hogy mi tesz egy anyagot “intelligensé”, ugyanis sok esetben a felhasználás mikéntje teszi őket azzá.
- ▶ Olyan komplex anyagok, amelyek a felhasználó számára előnyösen képesek reagálni a környezetükből származó fizikai és/vagy kémiai hatásokra.

Elektroreológiai folyadékok

- ▶ ϵ_p dielektromos permittivitású részecskéket ϵ_f dielektromos permittivitású folyadékban diszpergálunk ($\epsilon_p > \epsilon_f$)
- ▶ A részecskék elektromos térben igyekeznek olyan pozíciót felvenni, hogy egyik részecske indukált pozitív töltése a másik részecske indukált negatív töltése közelében helyezkedjék el.
- ▶ A részecskék elmozdulnak, és először párokba, láncokba majd oszlopokba szerveződnek.

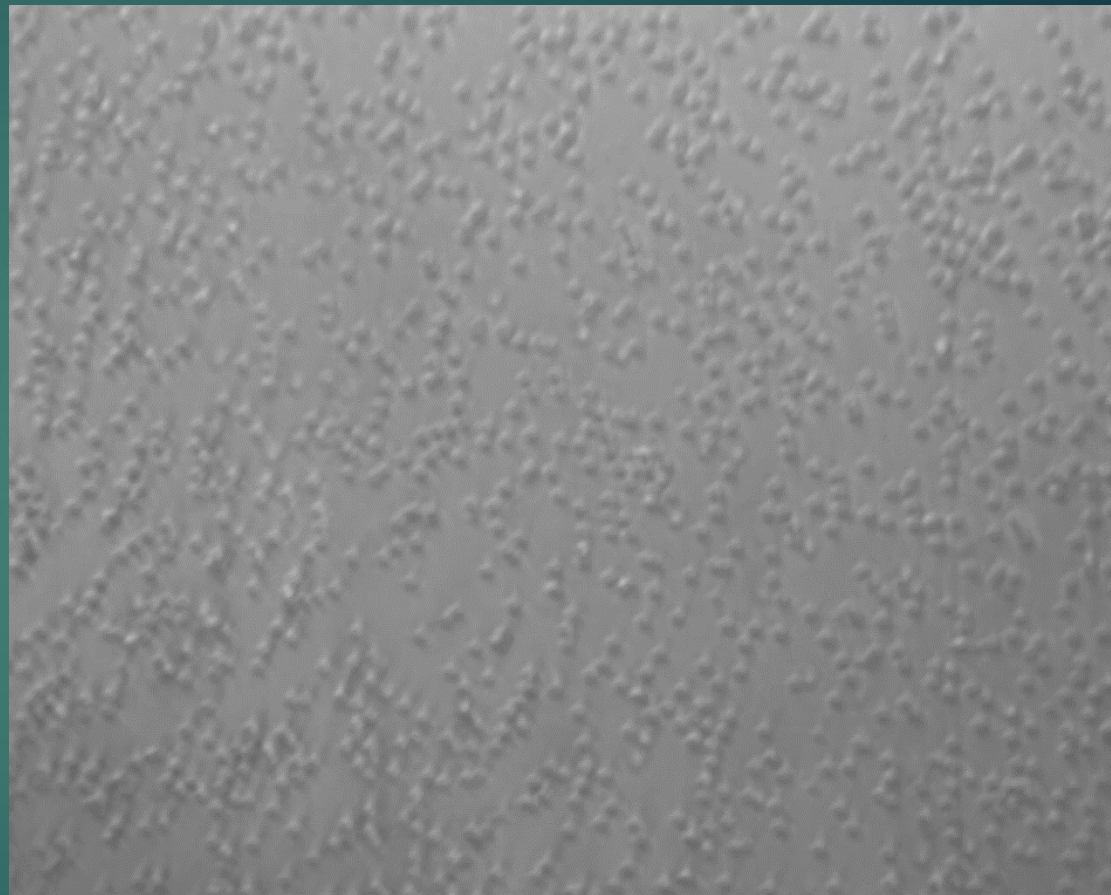

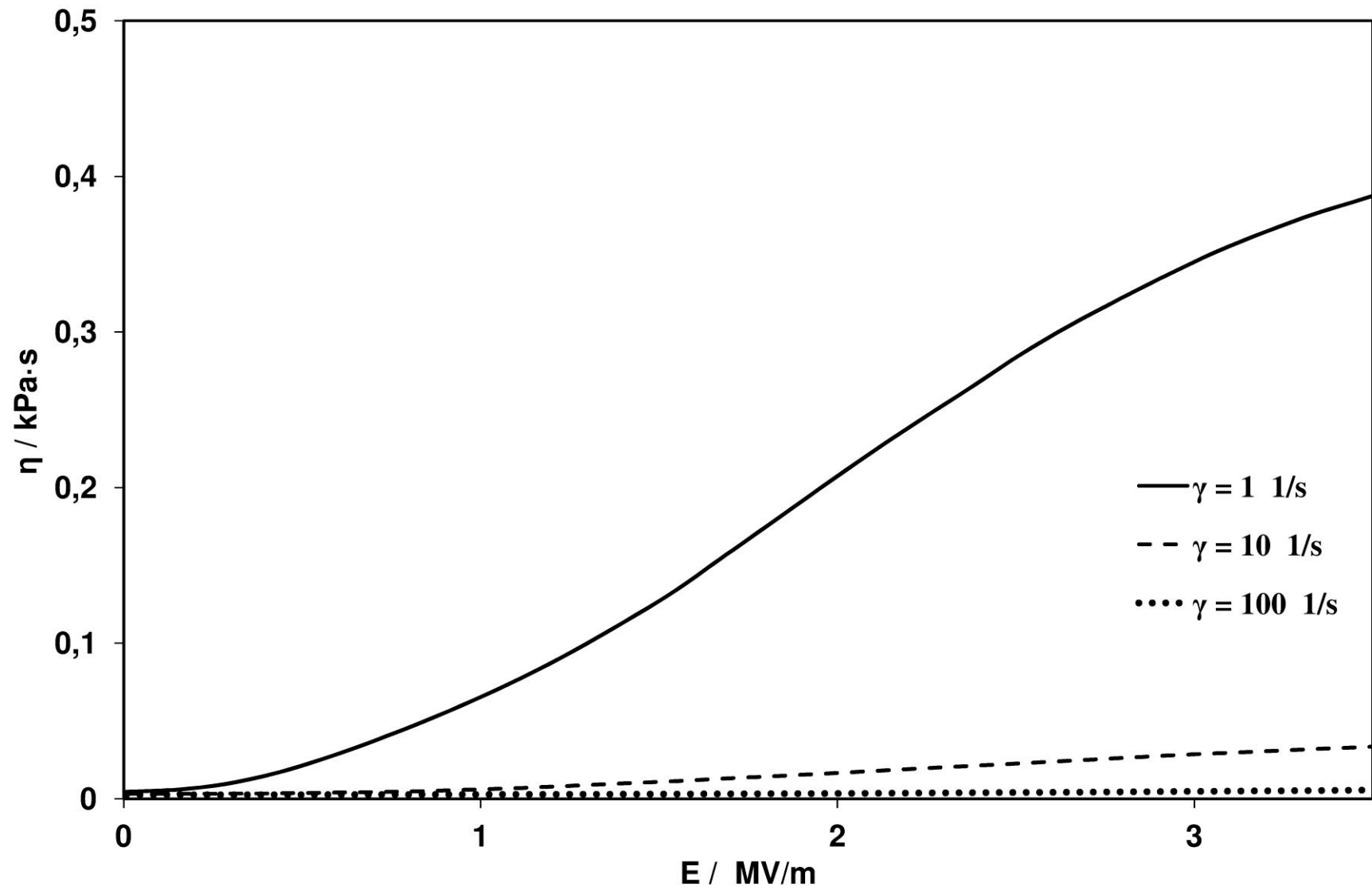
Elektroreológiai folyadékok

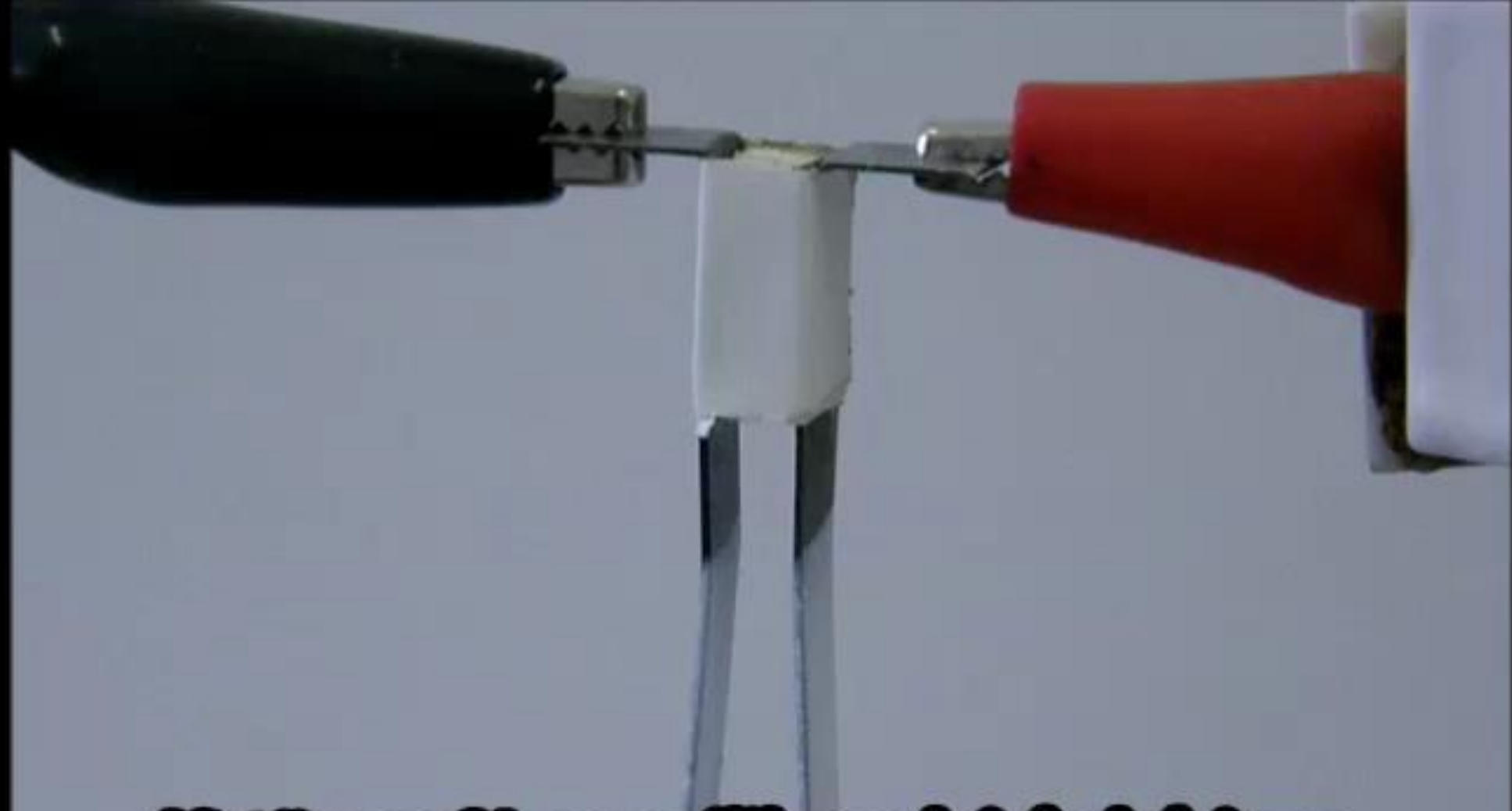

- ▶ Olajból és keményítőből készített ER folyadék feltöltött műanyagrúd mellett

Szilikonolajban diszpergált monodiszperz szilícium-dioxid golyók először elektromos tér jelenléte nélkül, majd 2500 V/mm-es tér jelentésében

40 tömeg%-os szilikonolaj és bárium-titanát ER folyadék 5000 V-os feszültség mellett

Bingham modell ER fluidumra

- ▶ Az ER folyadékok esetében a τ_0 tag helyettesíthető egy változó nyírófeszültség-értékkel, amely a folyadékra ható elektromos tér függvénye.

$$\tau = \eta\dot{\gamma} + \tau_0(E)$$

- ▶ A nyírófeszültség-elektromos tér függvény felírható a következő alakban:

$$\tau = \eta\dot{\gamma} + \alpha E^\beta$$

Mágneses folyadékok

- ▶ Hogyan készíthetünk mágneses folyadékokat?

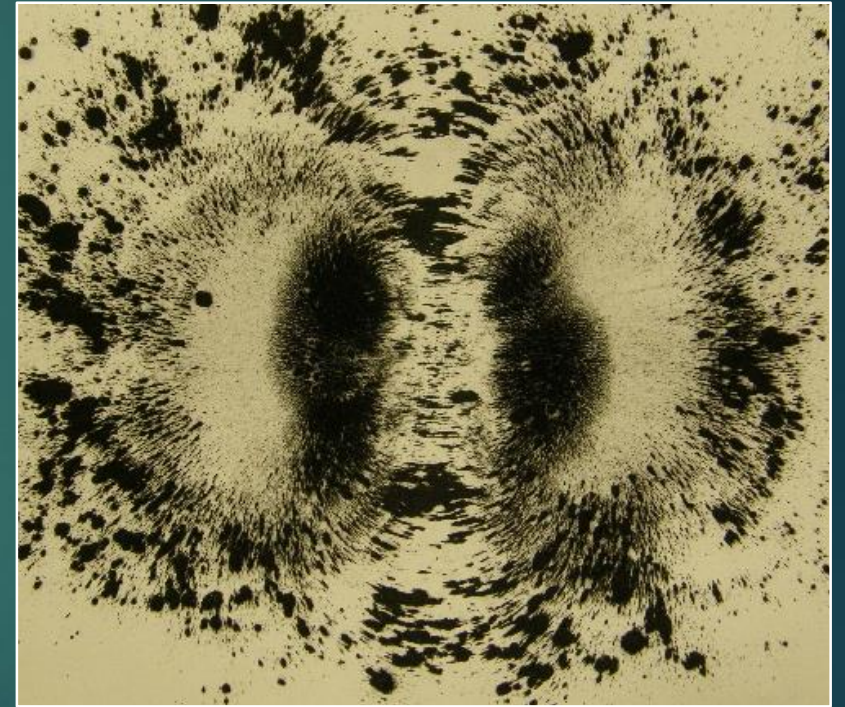
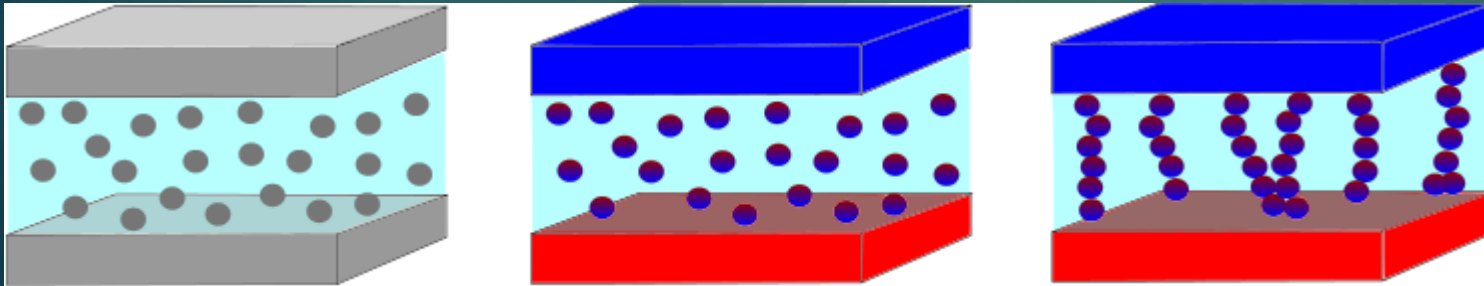
Magnetoreológiai folyadékok

- ▶ Amennyiben egy μ_f mágneses permeabilitású fluidumban $\mu_p > \mu_f$ mágneses permeabilitású ferromágneses részecskéket diszpergálunk, úgy magnetoreológiai folyadékhoz juthatunk.
- ▶ A diszpergált részecskék ferromágnesesek, de méretüknél fogva több mágneses domént is tartalmaznak, így külső mágneses tér hiányában nincs eredő mágneses dipólusmomentumuk.

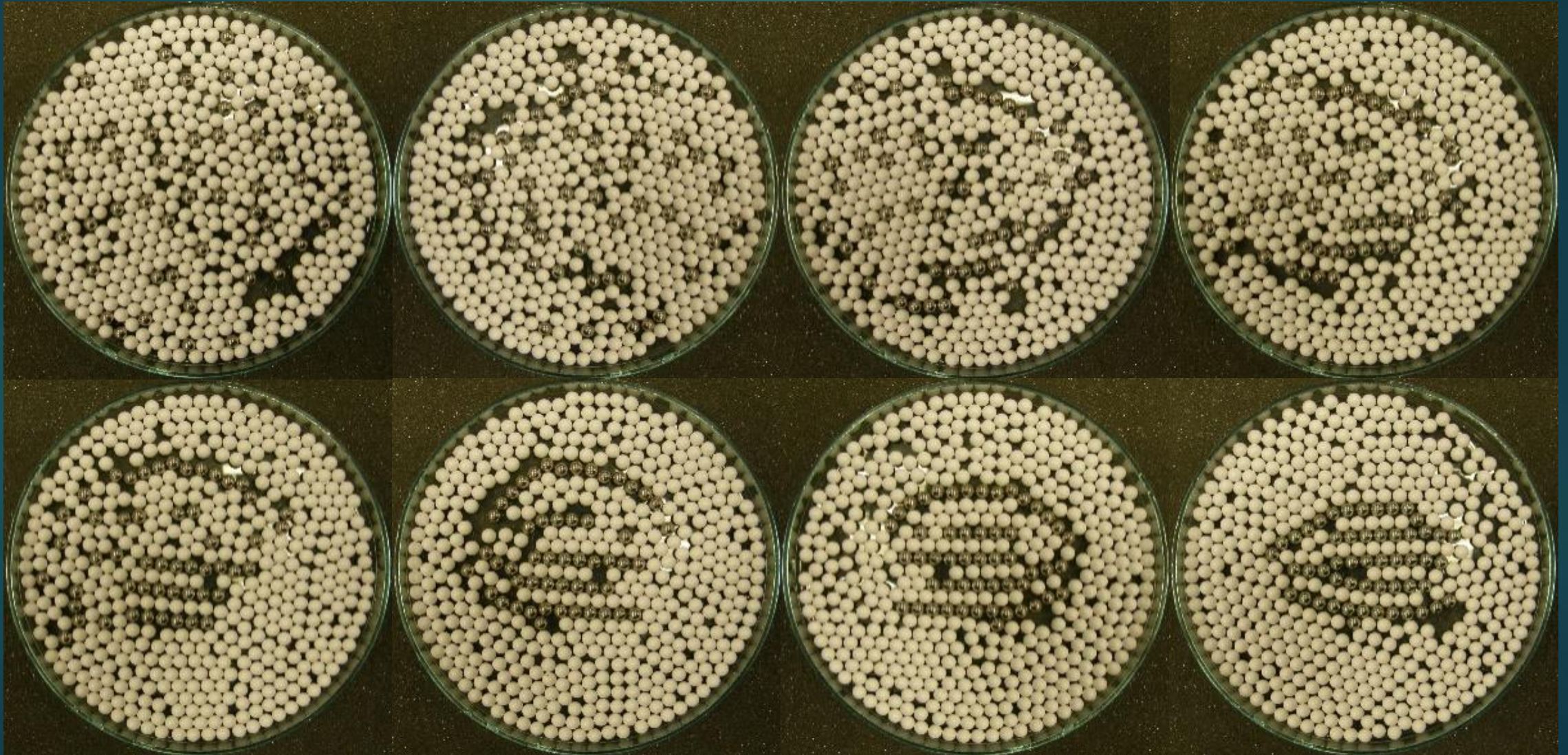
Magnetoreológiai folyadékok

- ▶ Magnetoreológiai folyadékokat külső mágneses térbe helyezve a részecskének mágneses dipólusmomentuma indukálódik.
- ▶ Külső mágneses tér hatására az előzőekhez hasonló módon értelmezhető dipólus párok, láncok és oszlopokba tömörült láncok alakulnak ki a magnetoreológiai fluidumokban is.

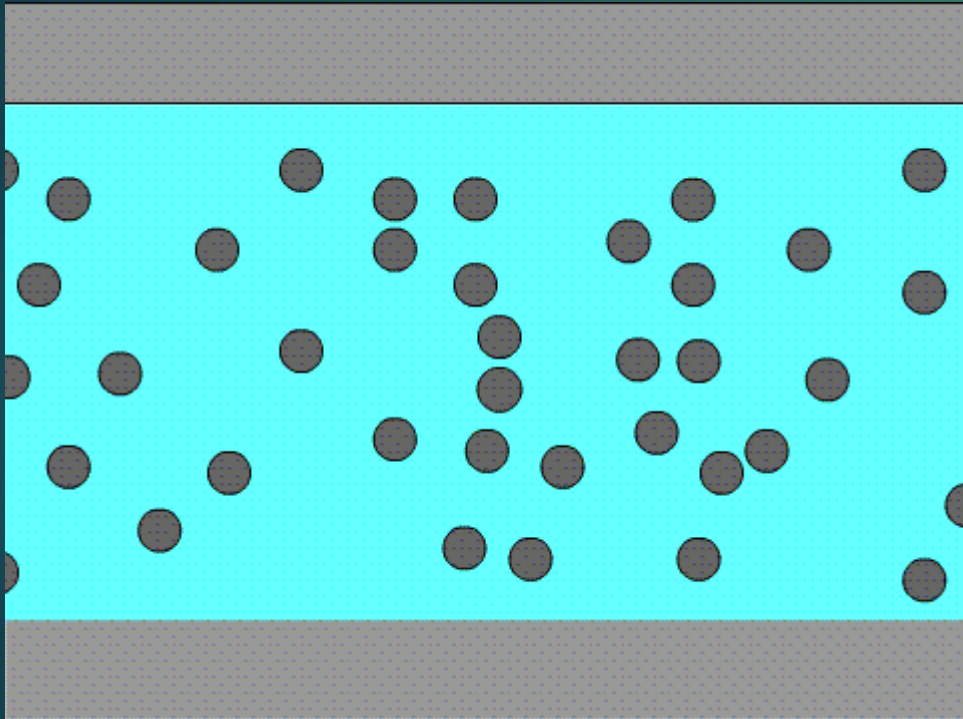

Magnetoreológiai folyadékok

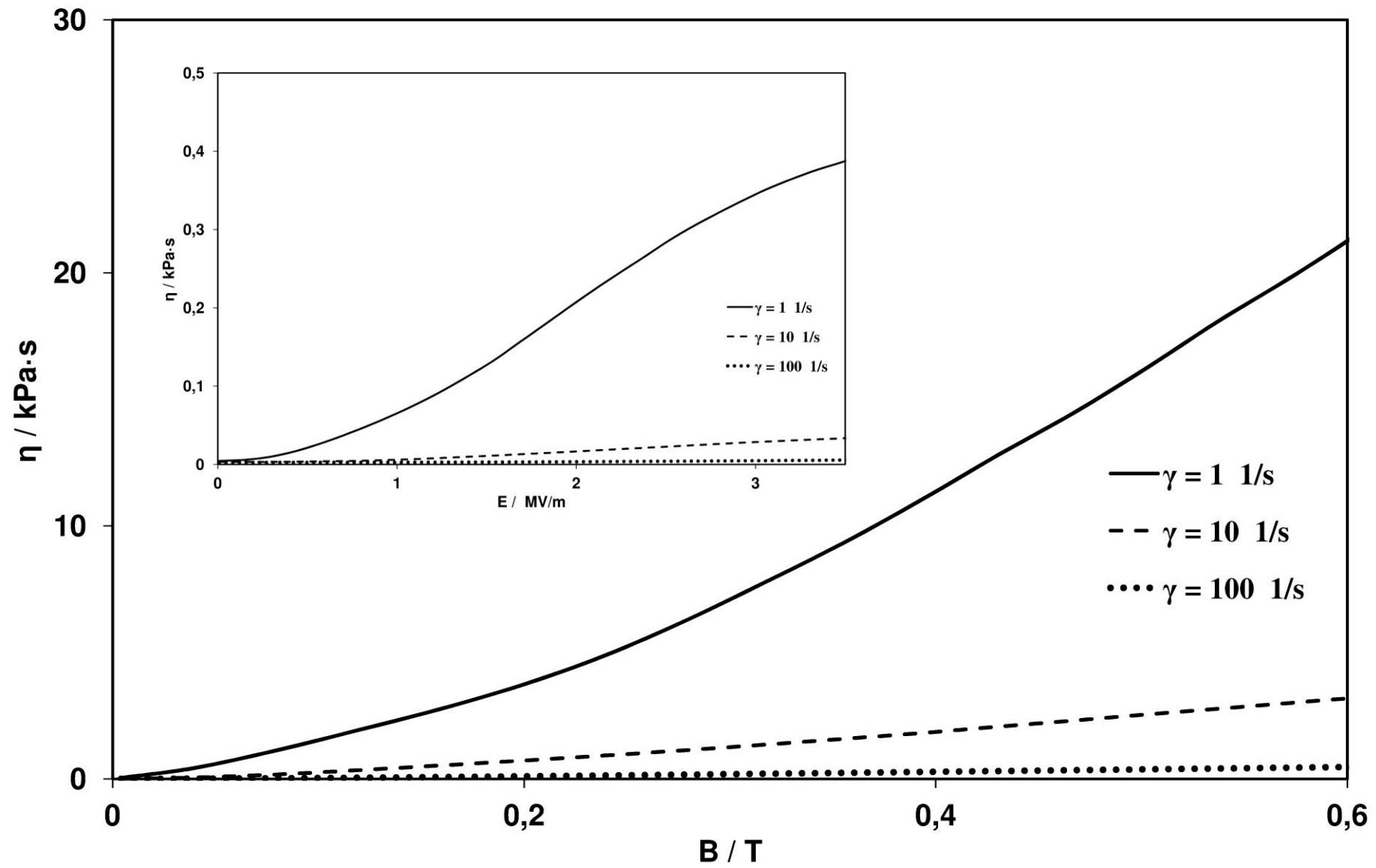

Magnetoreológiai folyadékok

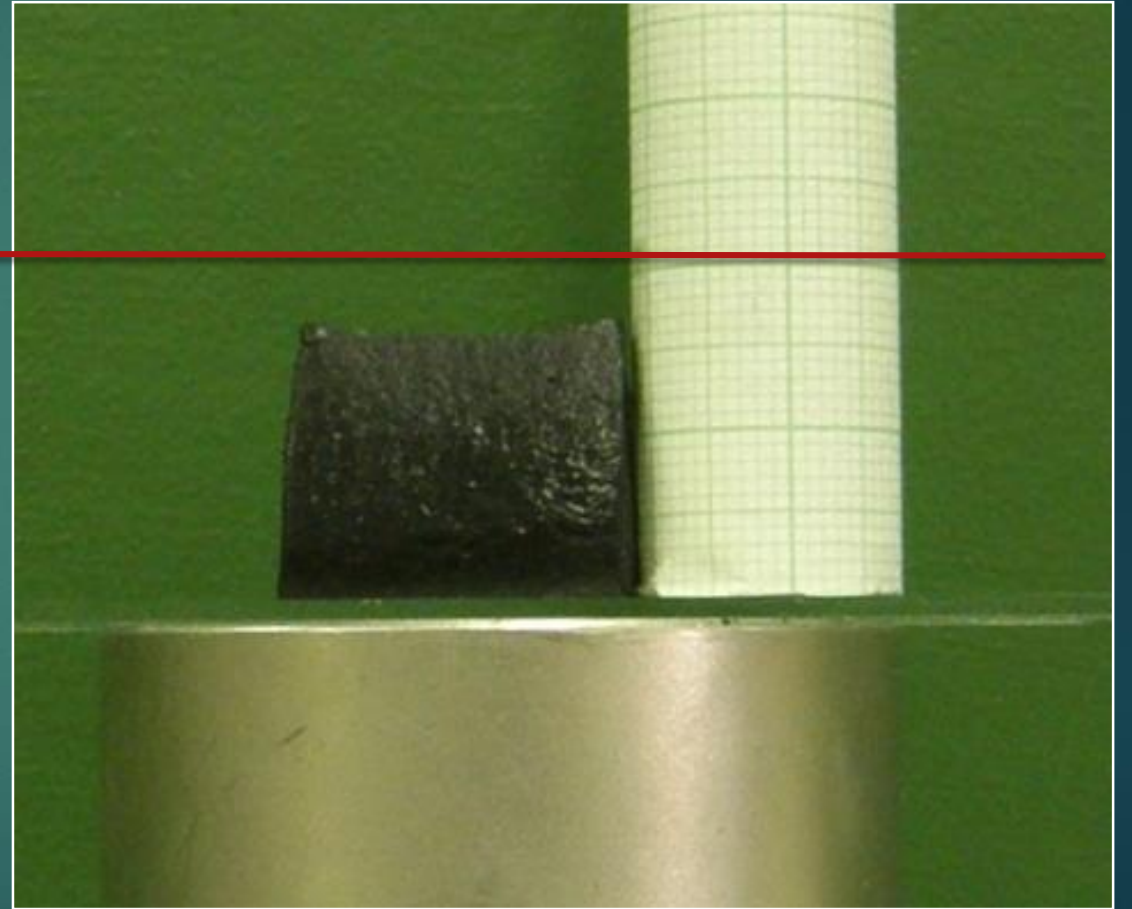
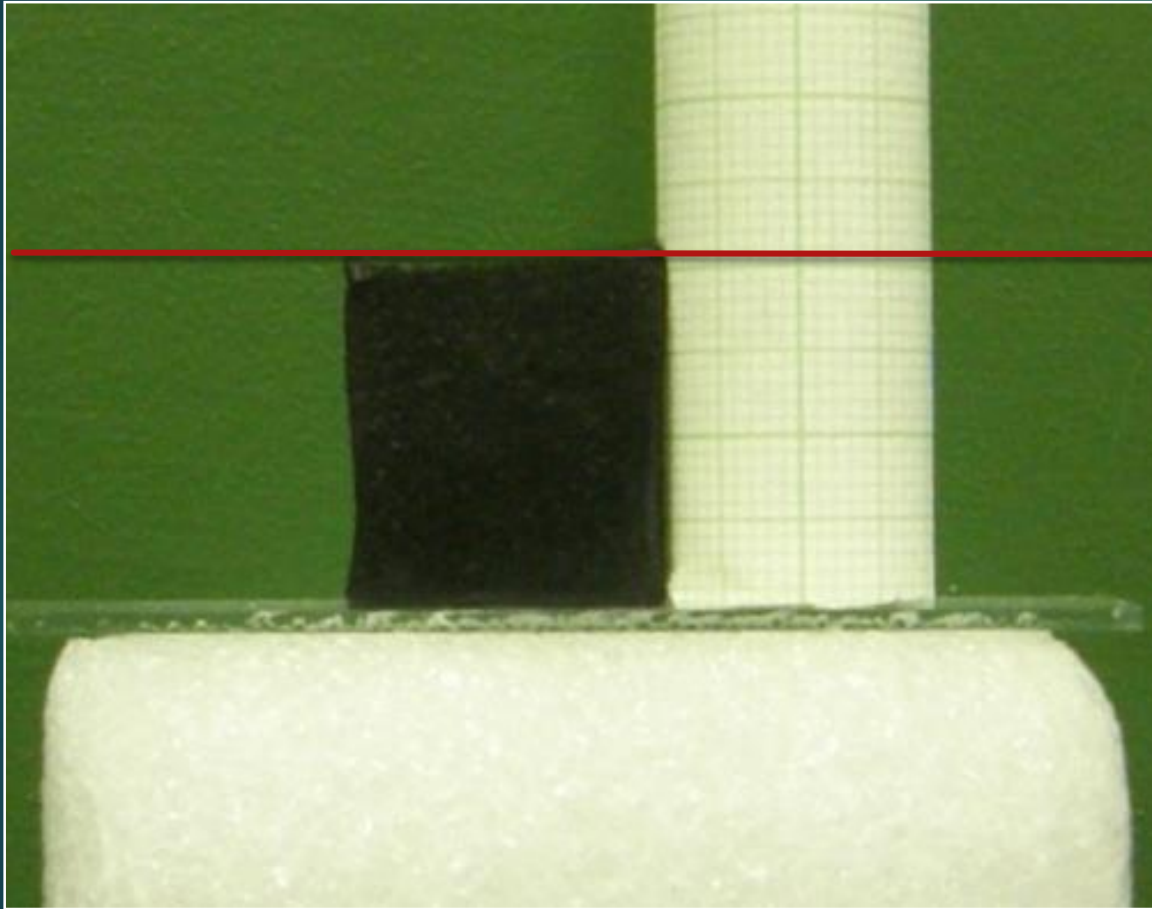

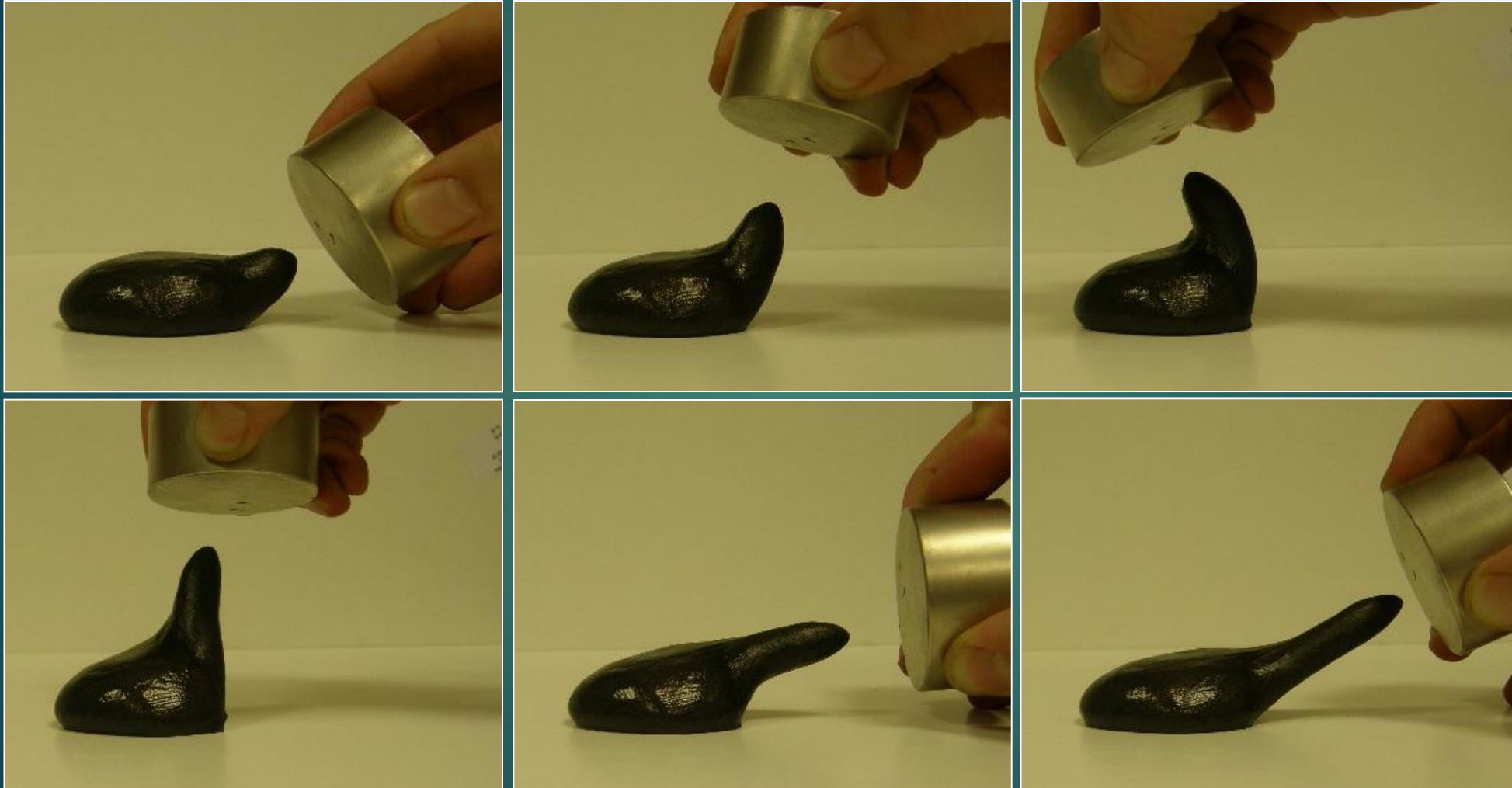

Mágneses gélek, elasztomerek

Mágneses gélek, elasztomerek

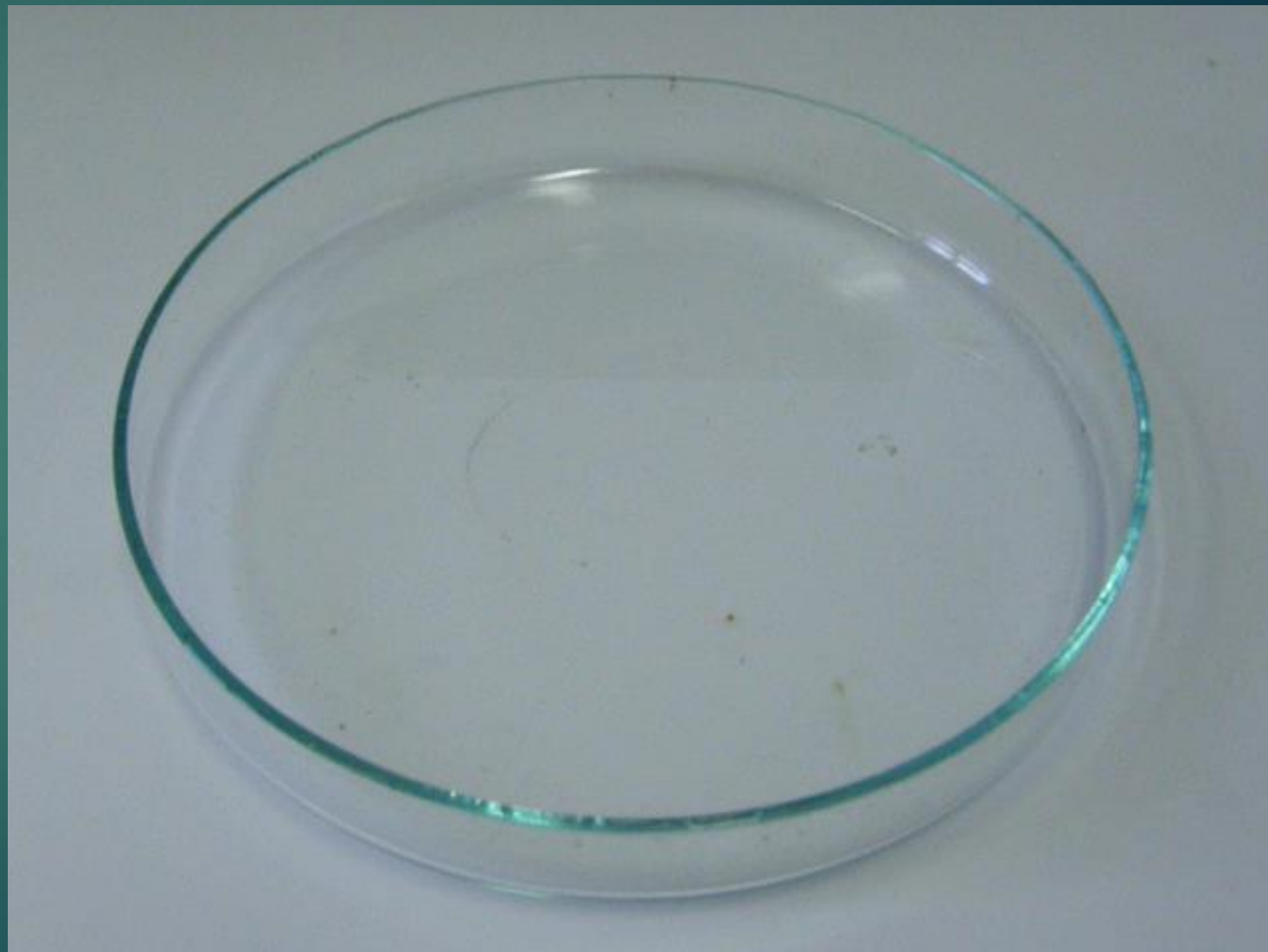
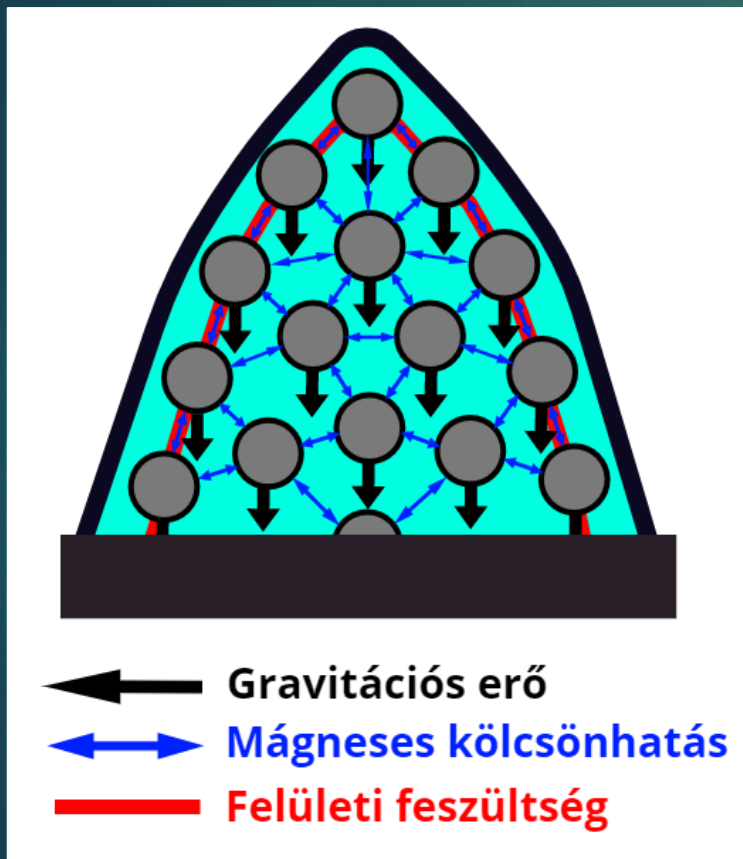
A ferrofluidum története

- ▶ Steven Papell, a NASA kutatómérnöke 1963-ban folyékony rakéta üzemanyagok mikrogravitációs körülmények közötti kontrollálásának problémájának megoldását kapta feladatul.
- ▶ Papell a ferrofluidumok első stabil változatát, amely kerozin alapú volt, 1964-ben szintetizálta (S.S. Papell, 1964), azonban az ötletét sosem valósították meg, mivel a NASA a szilárd üzemanyagok alkalmazása mellett döntött.

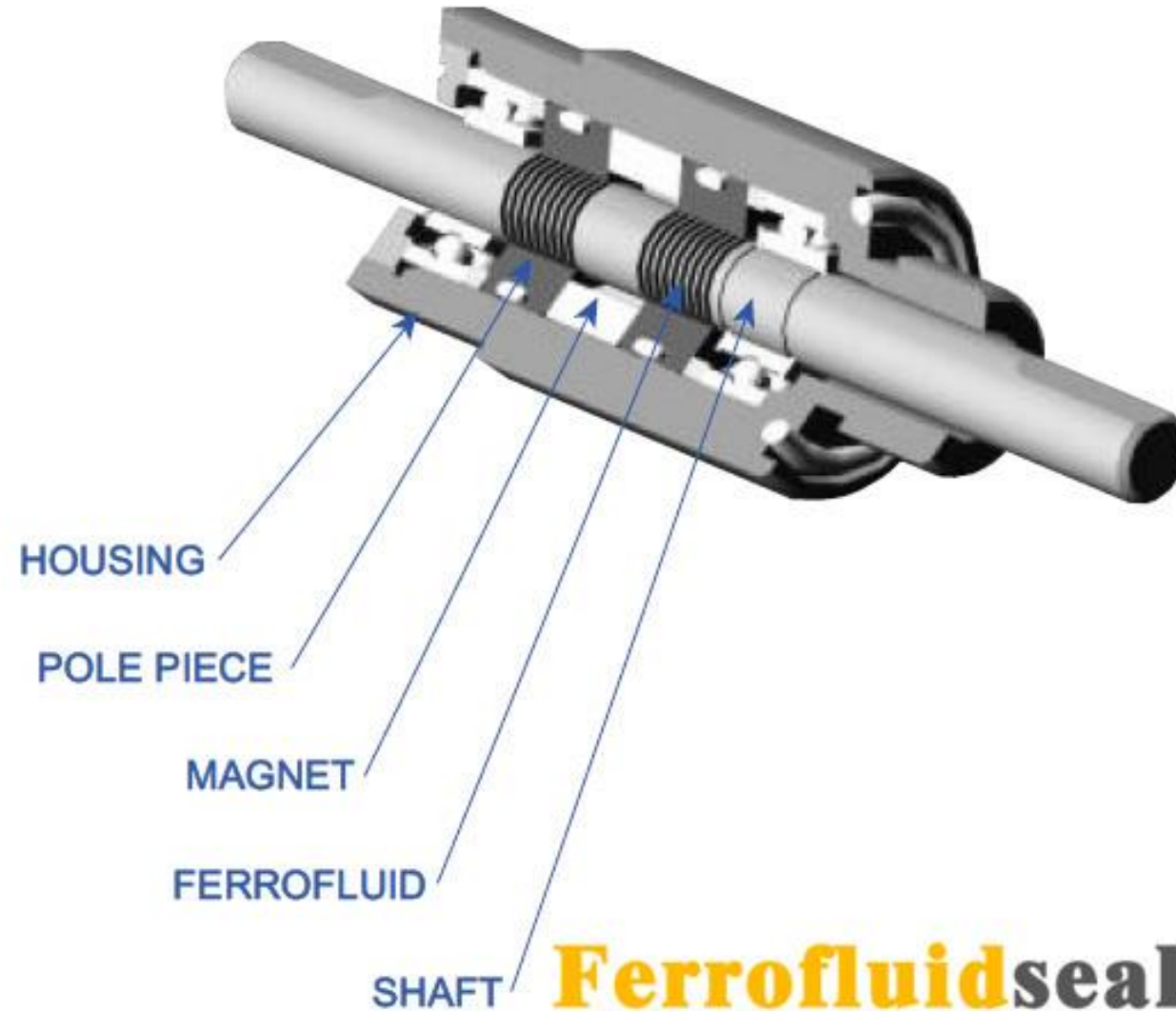

Ferrofluidum

Magnetic Fluid Sealing Technology

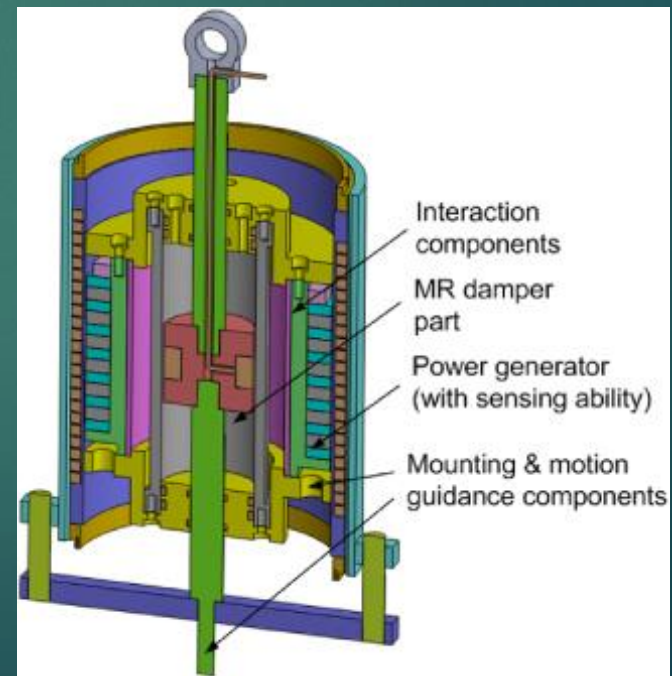
Ferrofluidseal

FERROFLUID VACUUM SEALING DEVICE

www.ferrofluidseal.com

Felhasználási lehetőségek

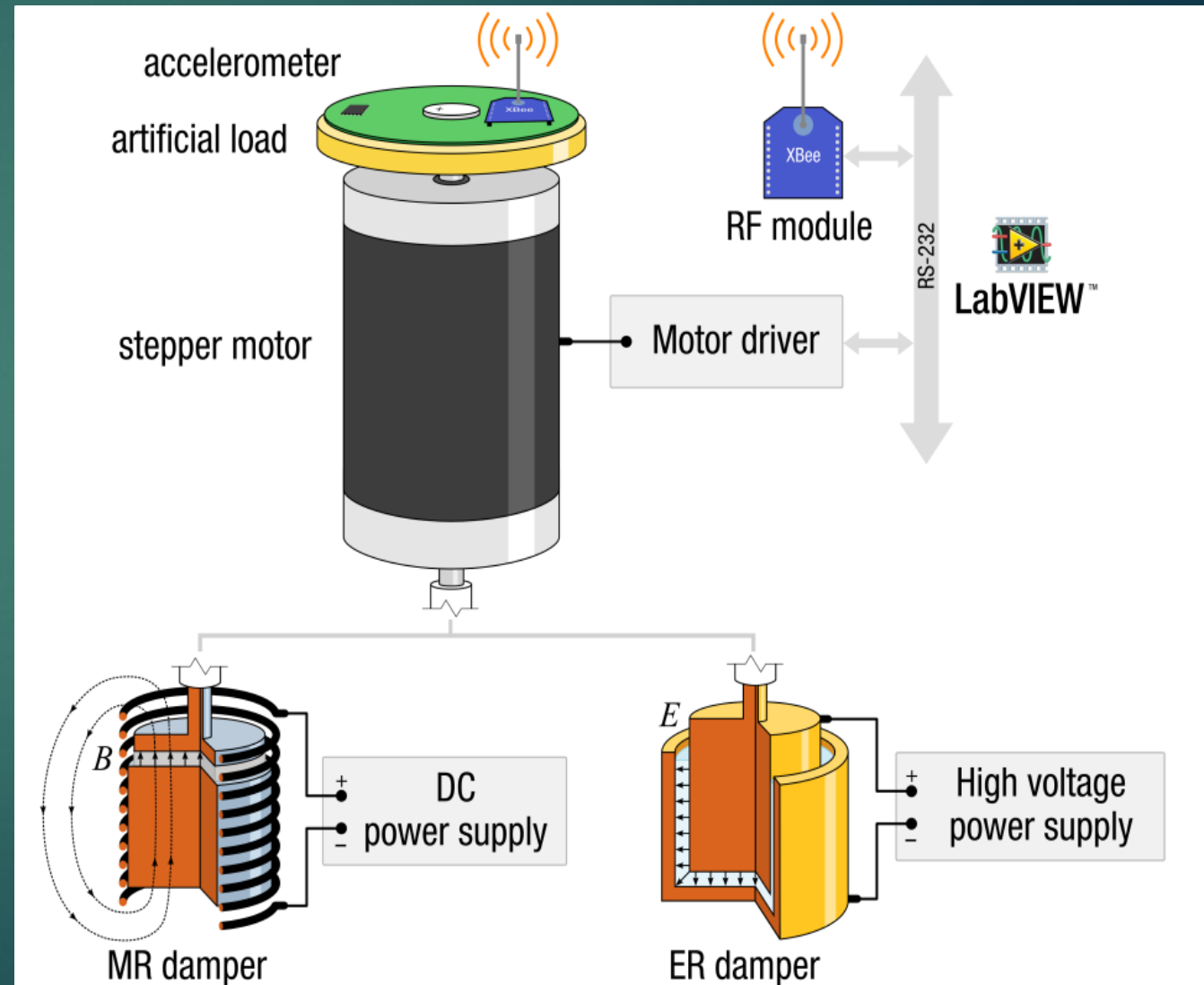
- ▶ Lengéscsillapítás
  - ▶ Autókban (pl. HMMWV, Cadillac Seville STS, Audi TT és R8, Camaro ZL1, Ferrari 458 Italia...)
    - ▶ 20-30%-al nagyobb sebesség érhető el nehéz terepen
  - ▶ Ülésekben
  - ▶ Mosógépekben

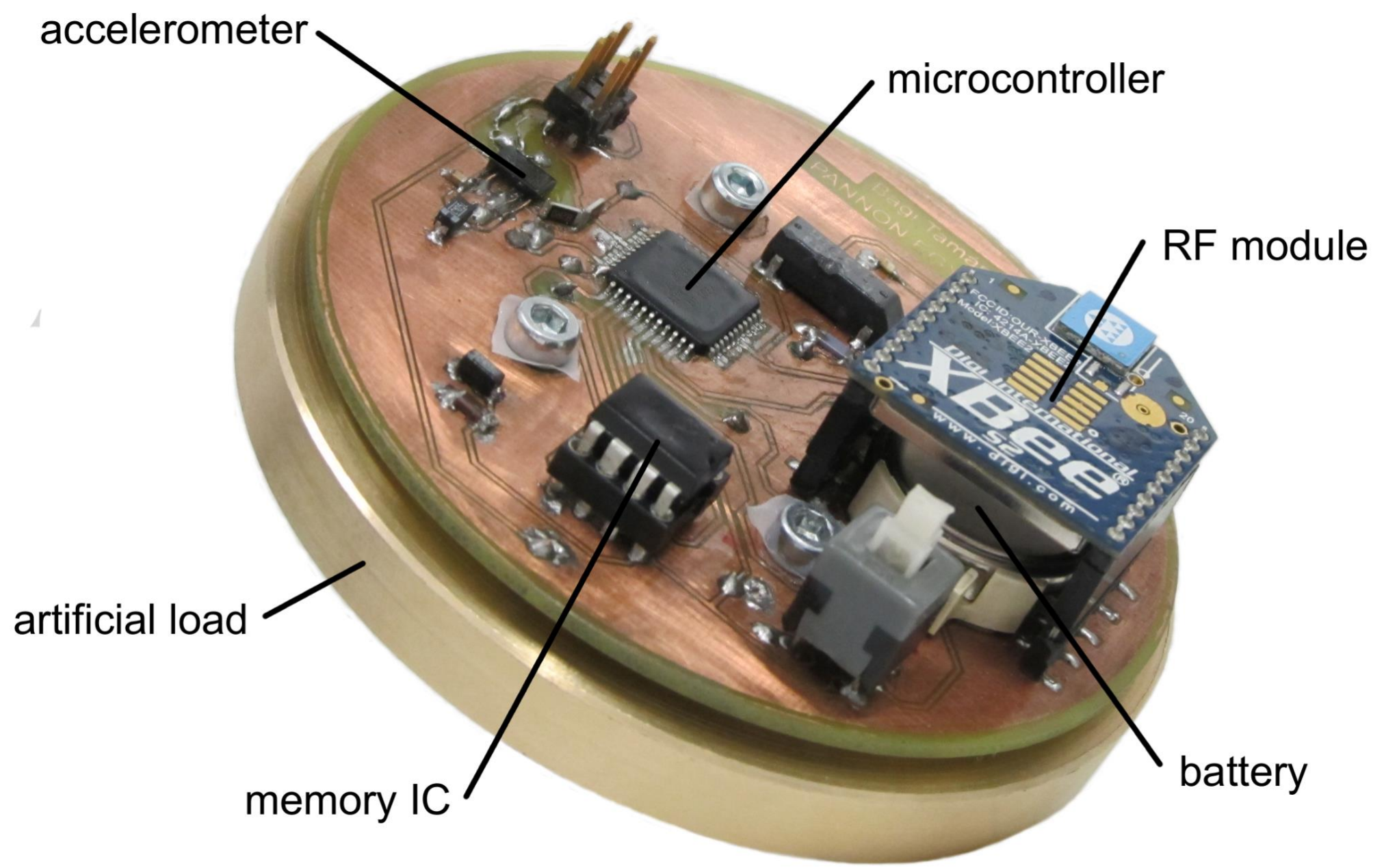
Felhasználási lehetőségek

▶ Rezgés csillapítás

- ▶ Földrengésvédelem
- ▶ Hidak, épületek
- ▶ Léptetőmotor belengésének redukálása

accelerometer

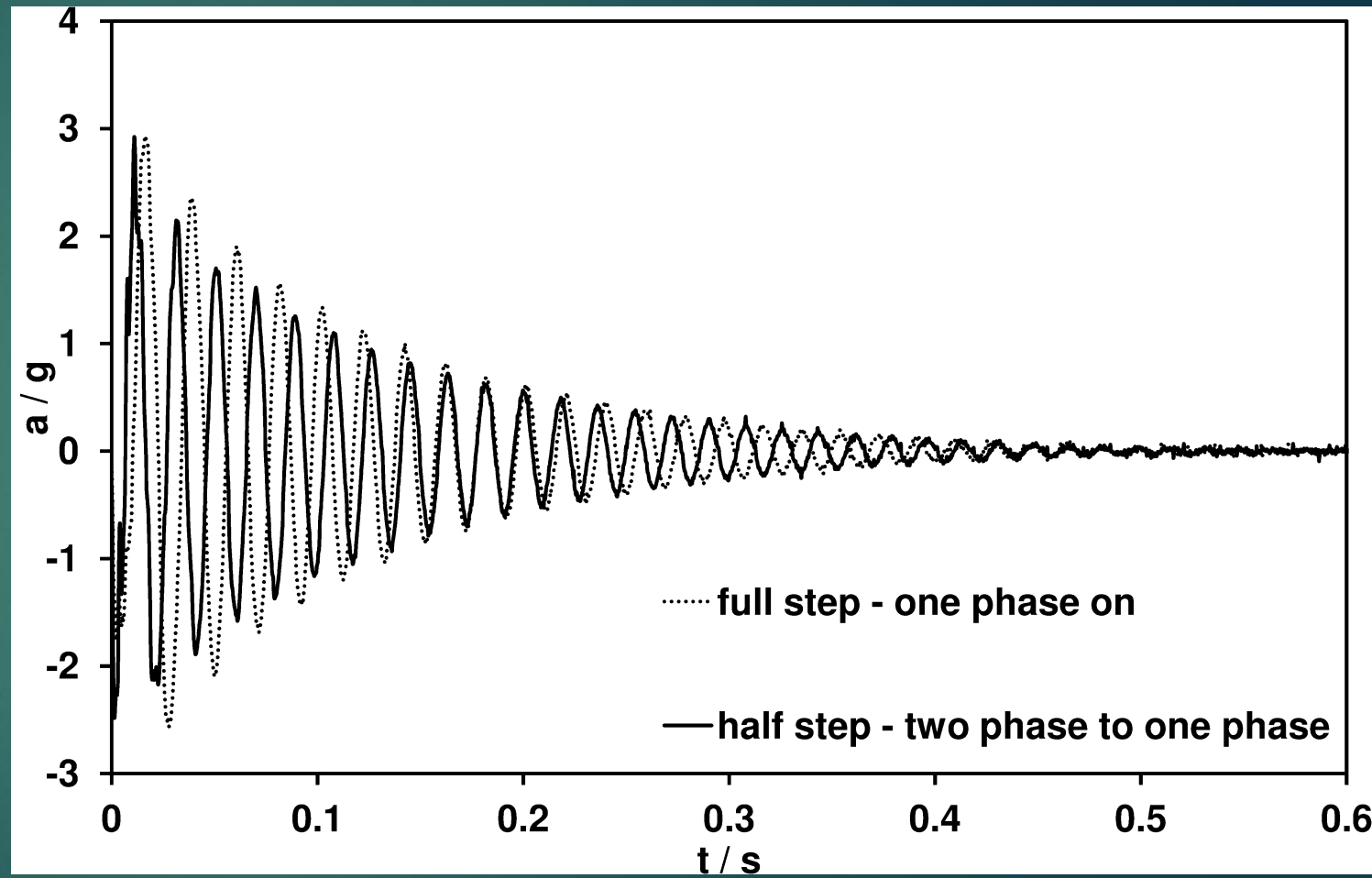
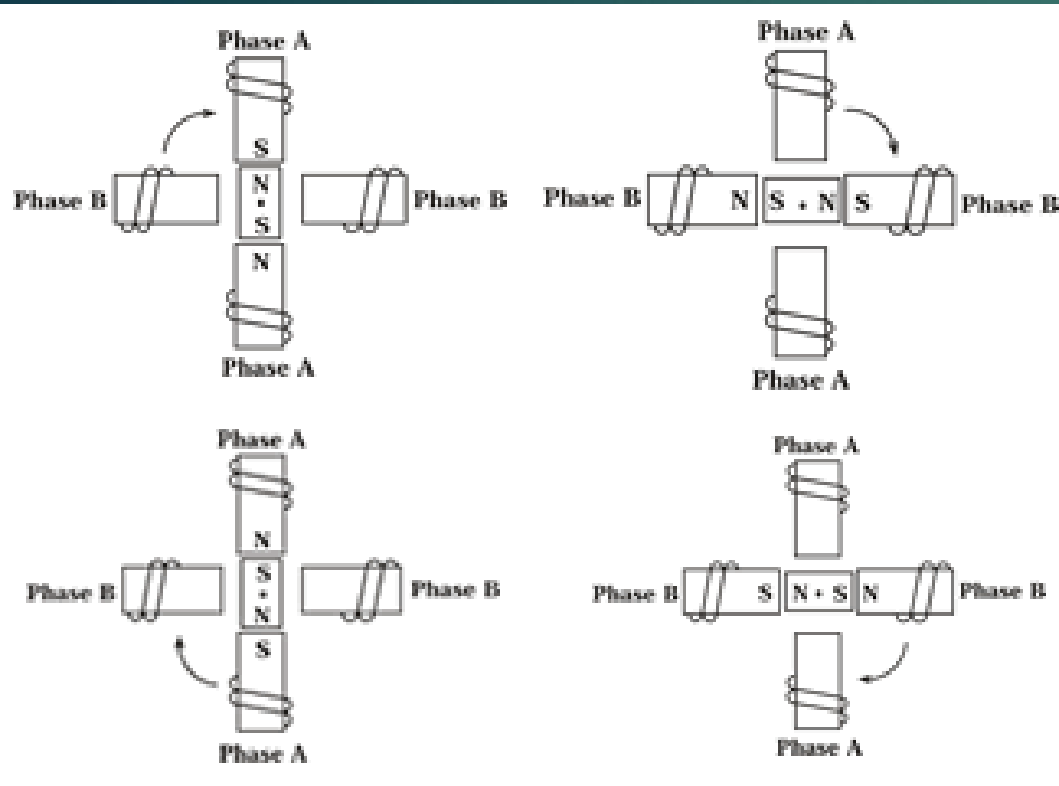
microcontroller

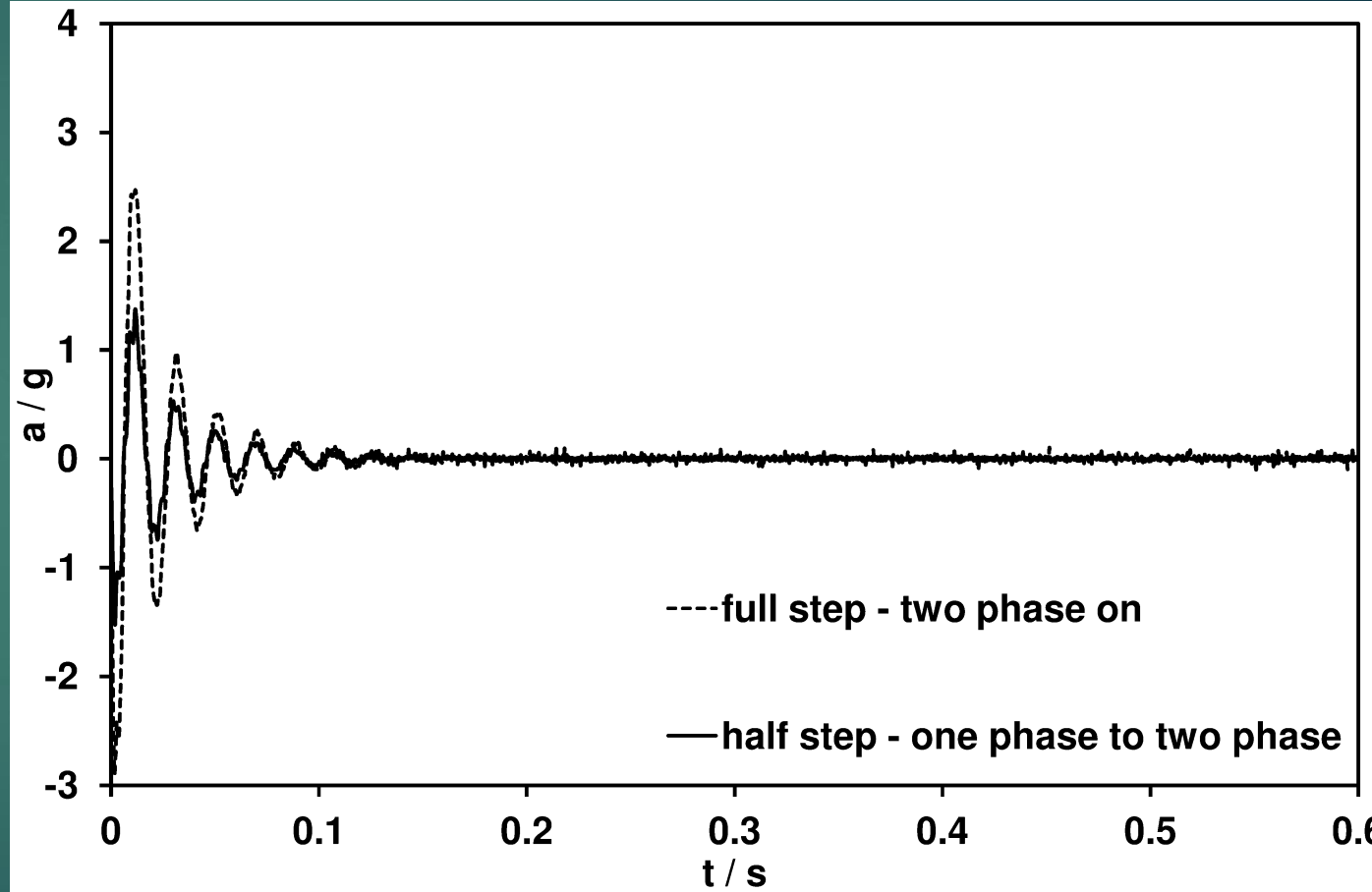
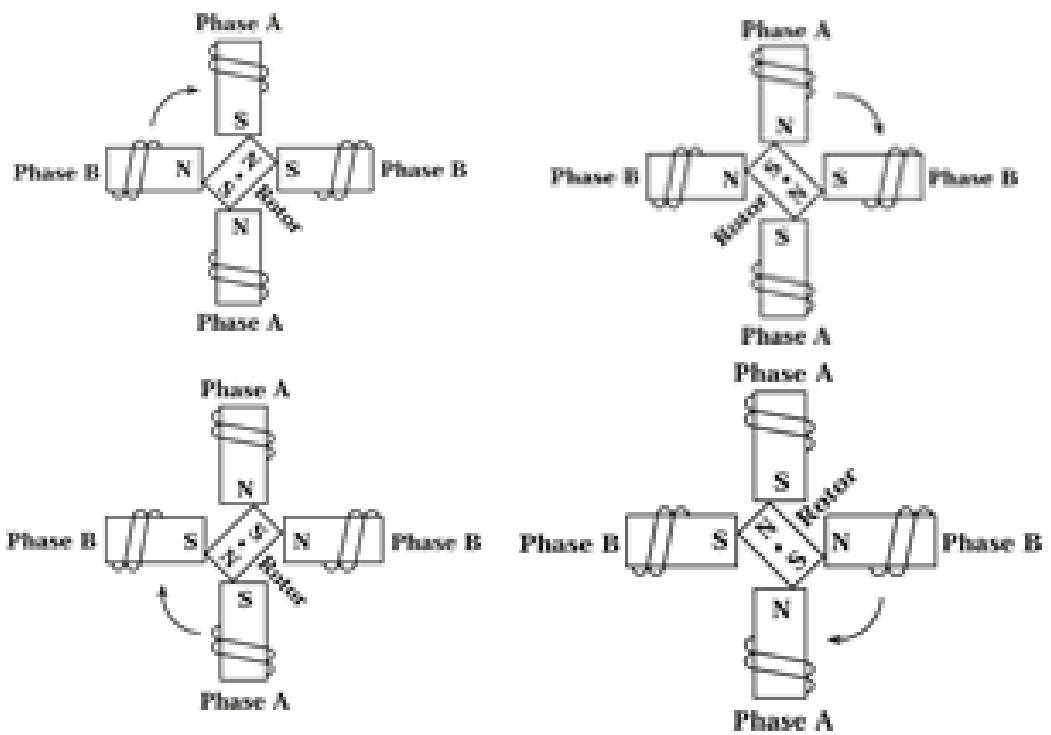
RF module

artificial load

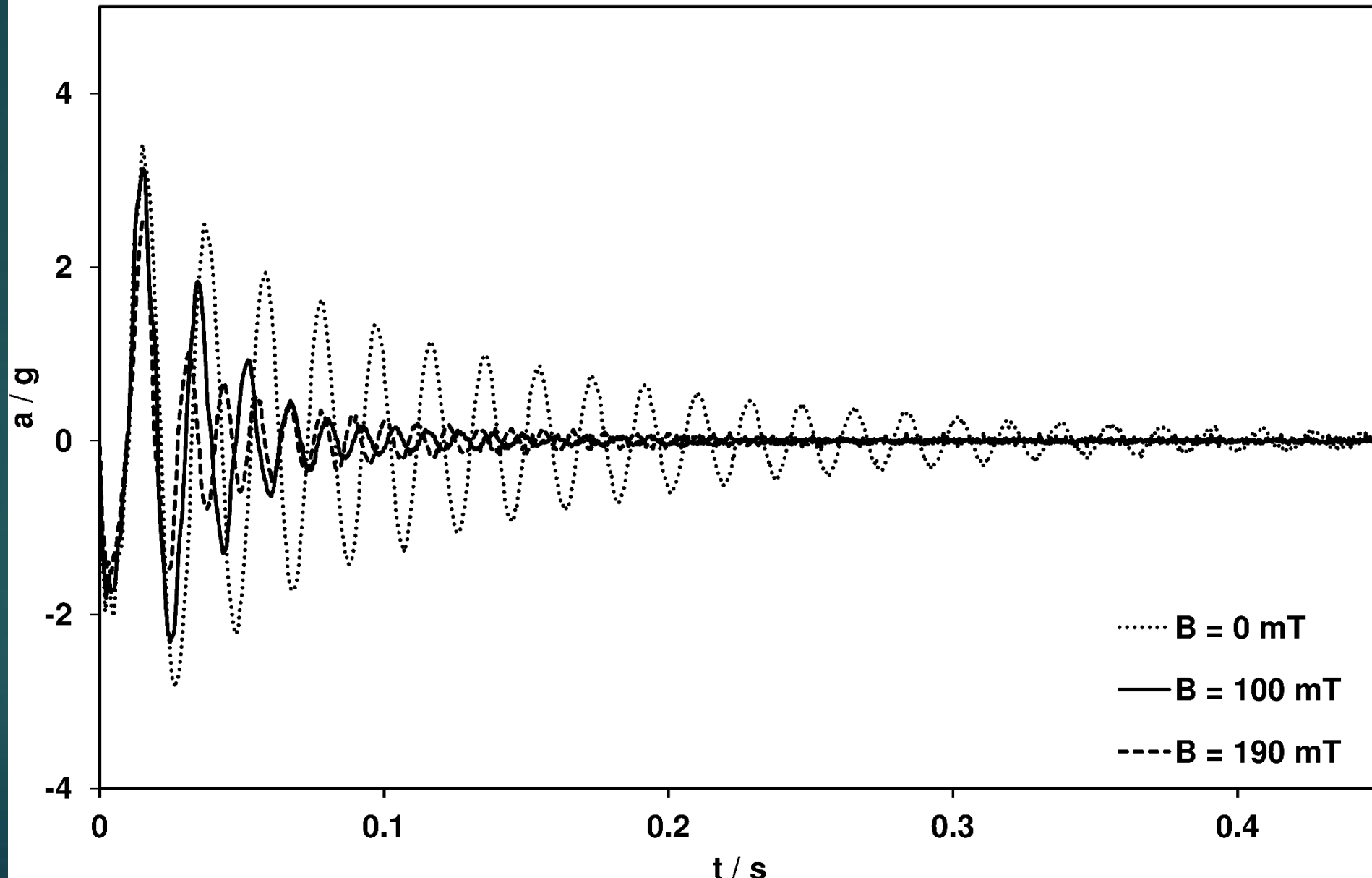
memory IC

battery

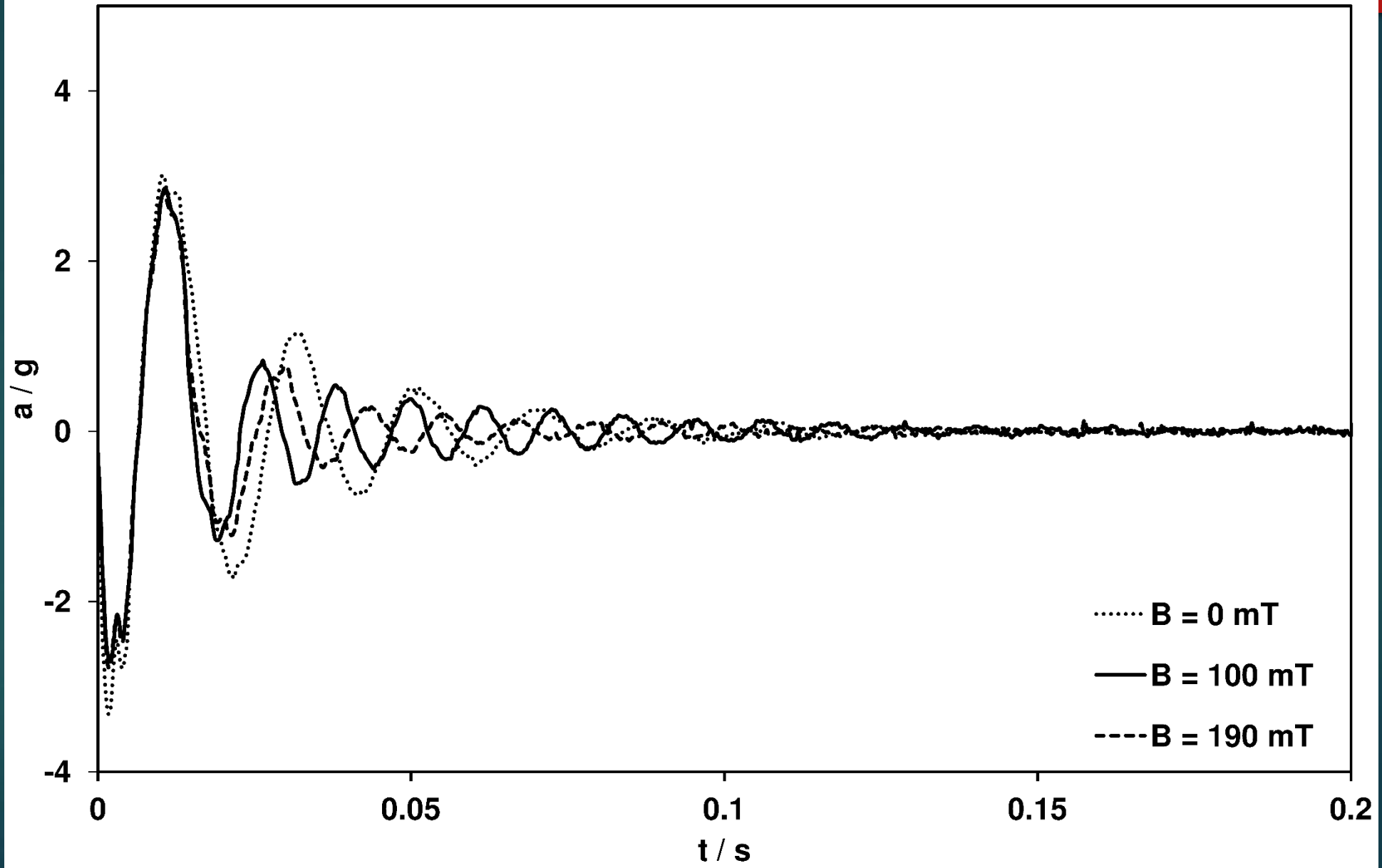

Oscillations of stepper motor rotor damped by MR fluid (one phase on)

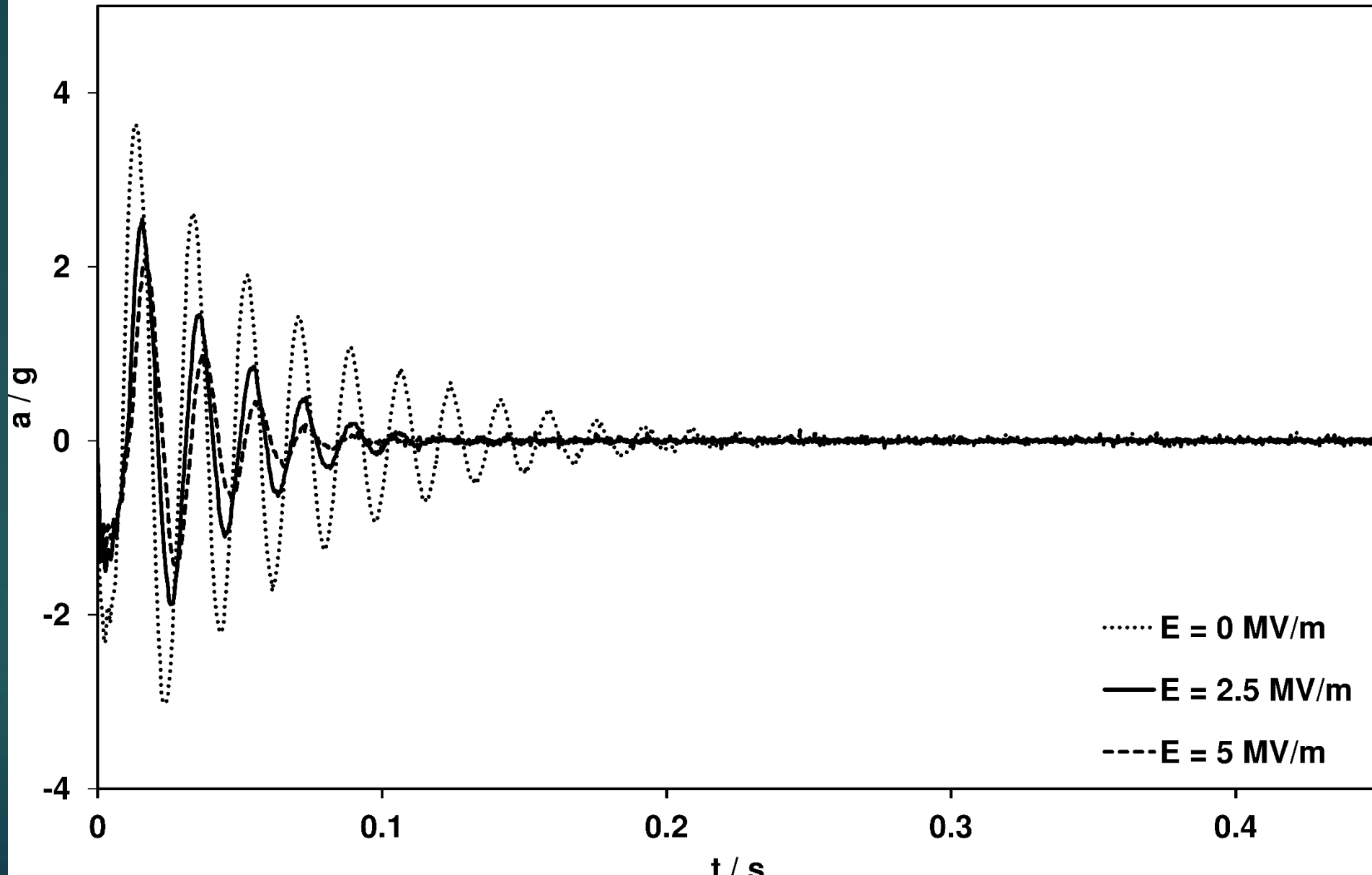

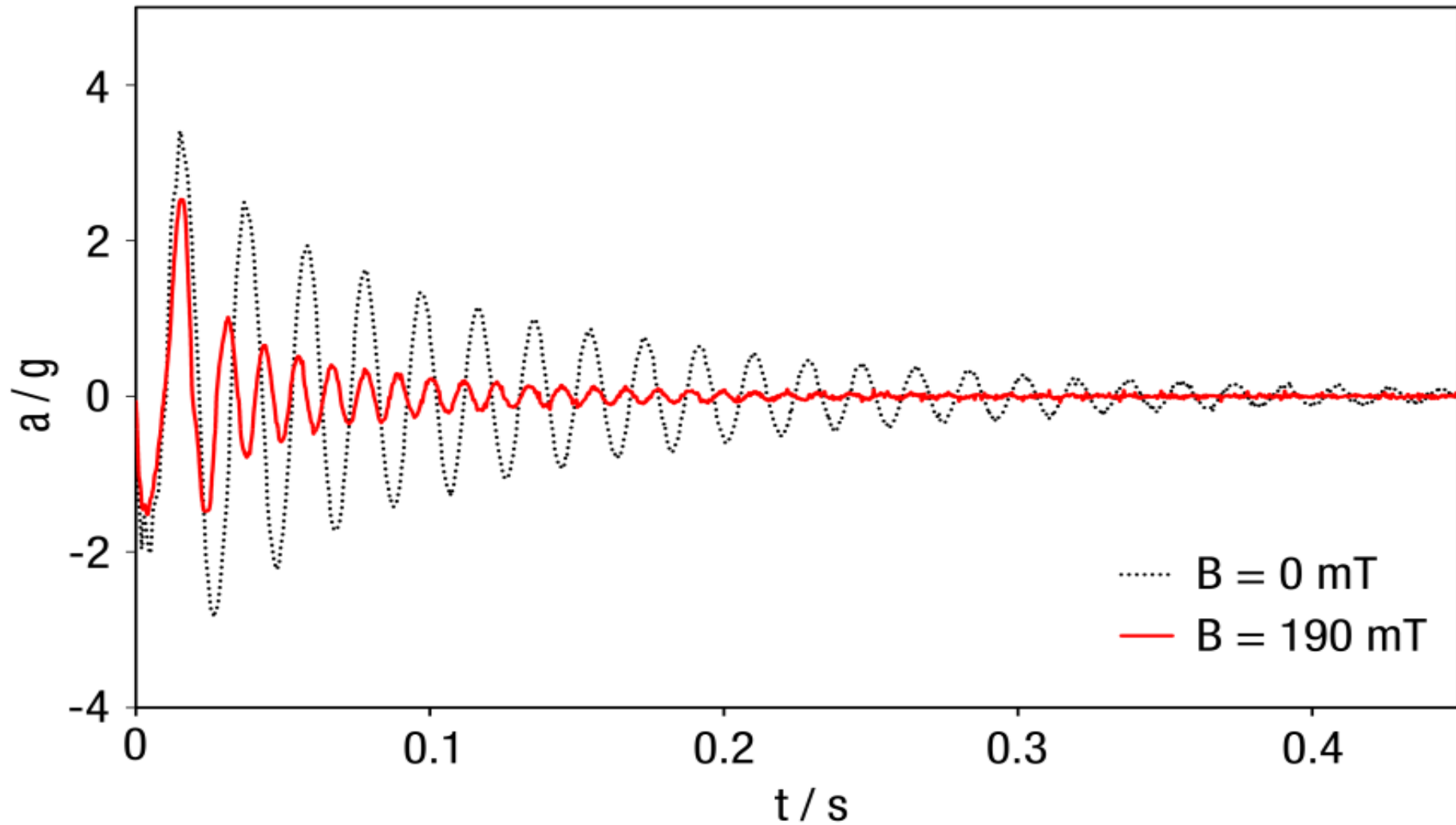
Oscillations of stepper motor rotor damped by MR fluid (two phase on)

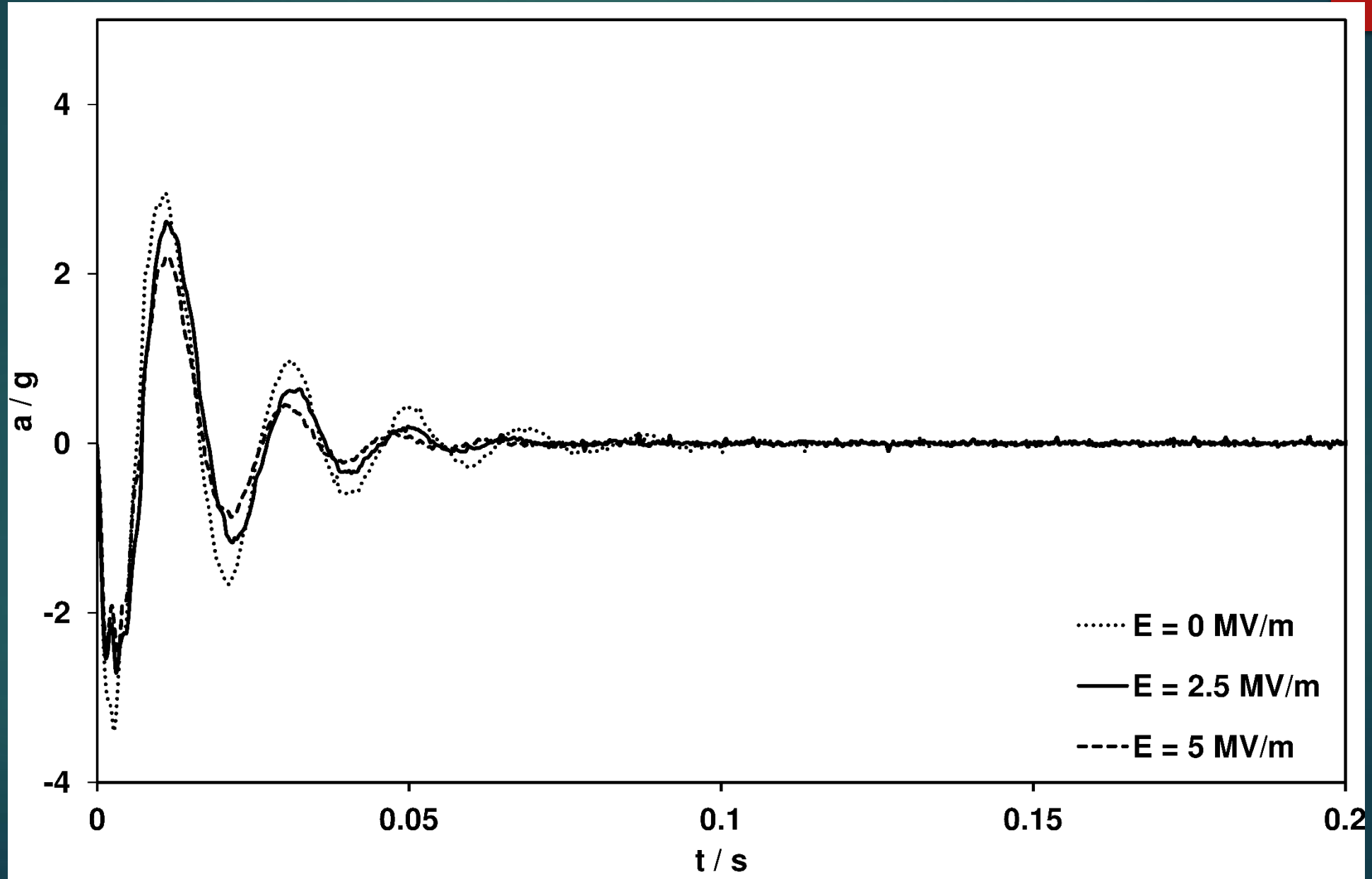
Oscillations of stepper motor rotor damped by ER fluid (one phase on)

Oscillations of stepper motor rotor damped by ER fluid (one phase on)

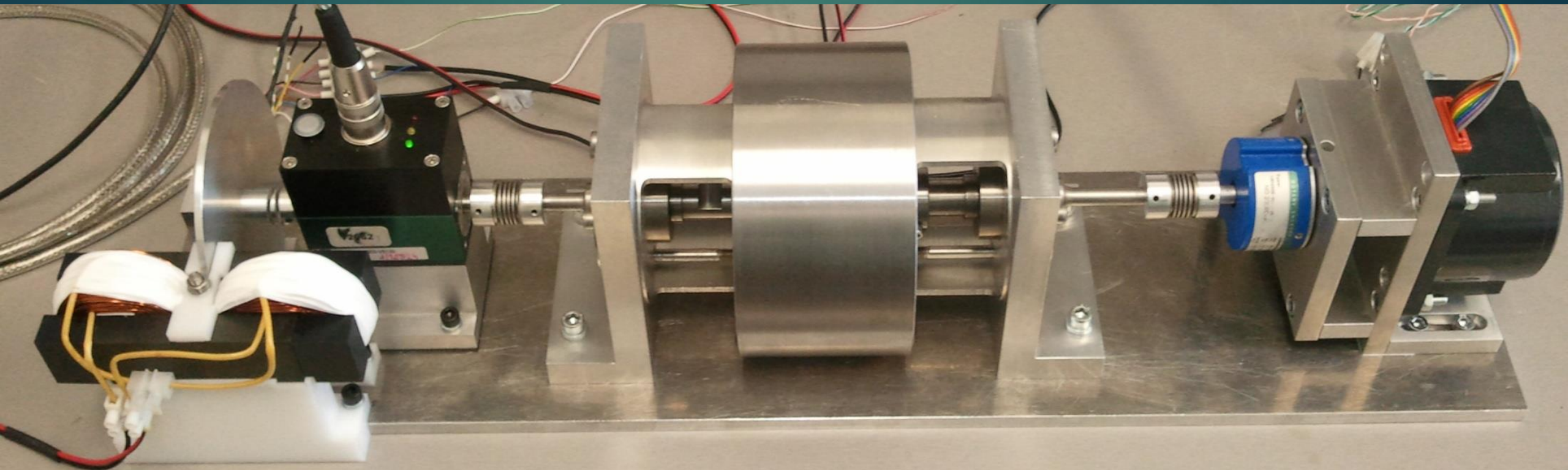

Oscillations of stepper motor rotor damped by ER fluid (two phase on)

Felhasználási lehetőségek

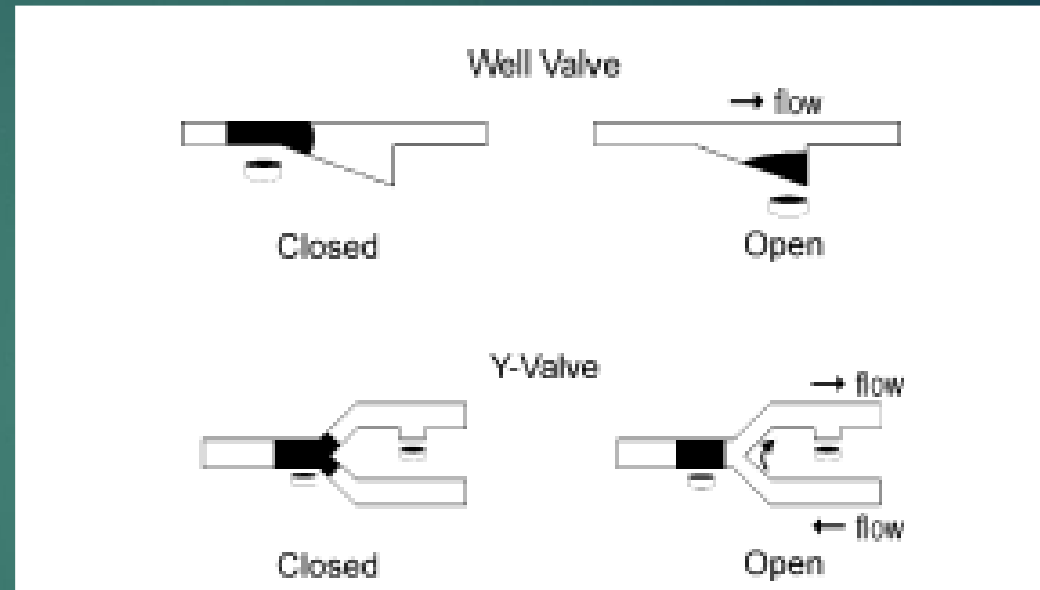
- ▶ Kopásmentes erőátvitel
  - ▶ Kuplungok
  - ▶ Fékek

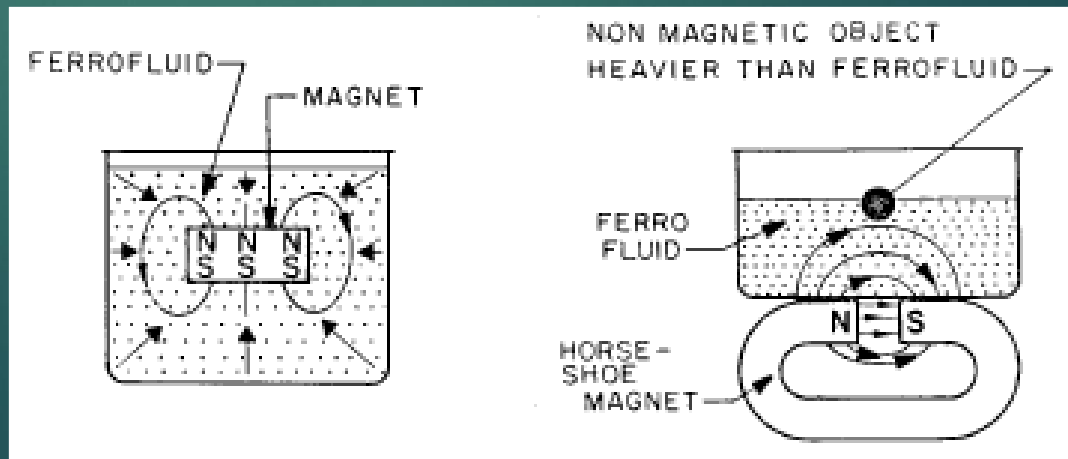

Felhasználási lehetőségek

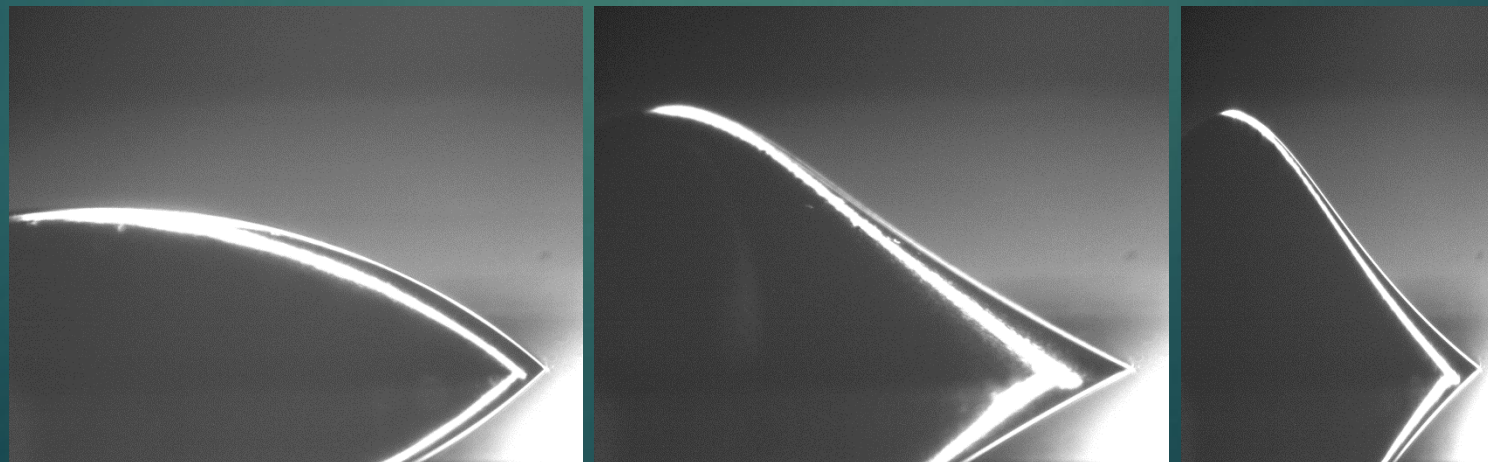
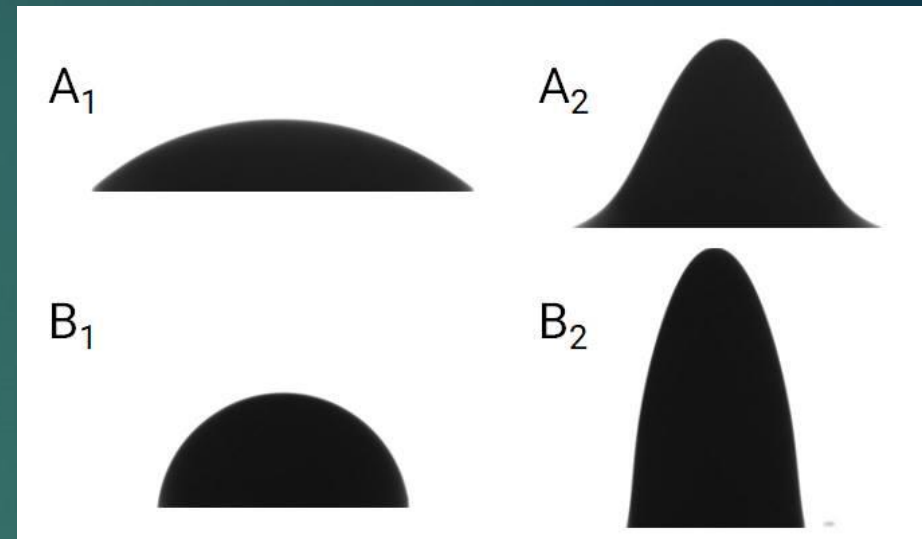
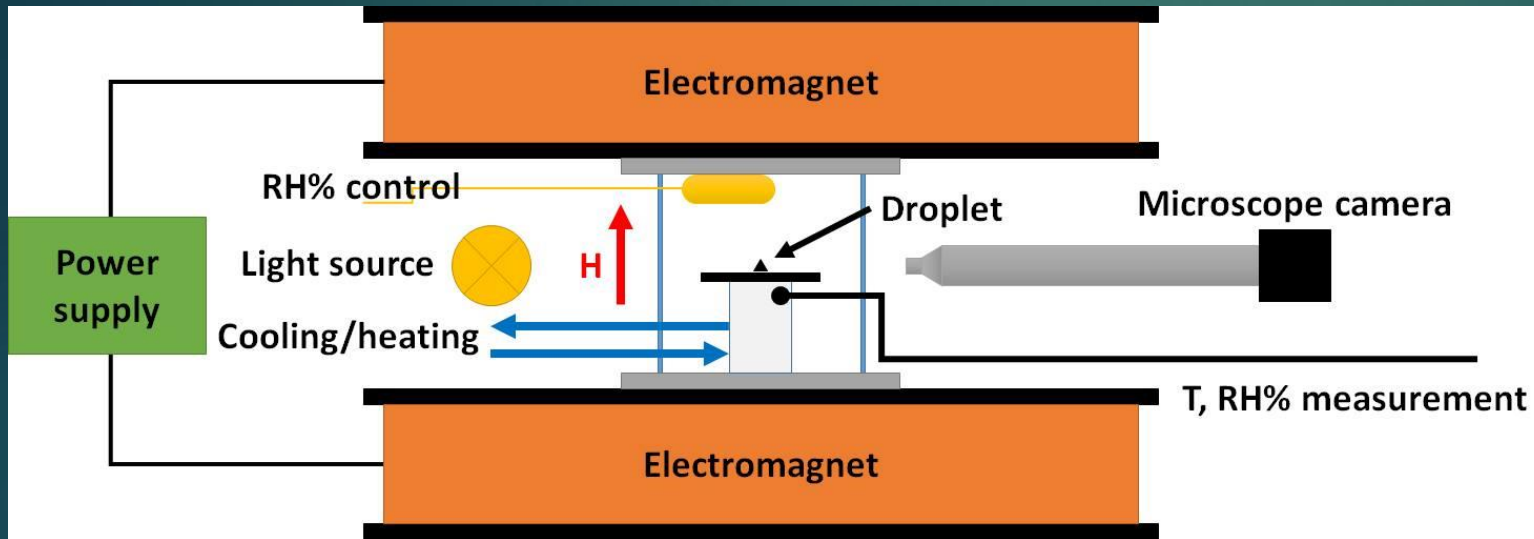
- Mikrofuidika

- Mágneses lebegés

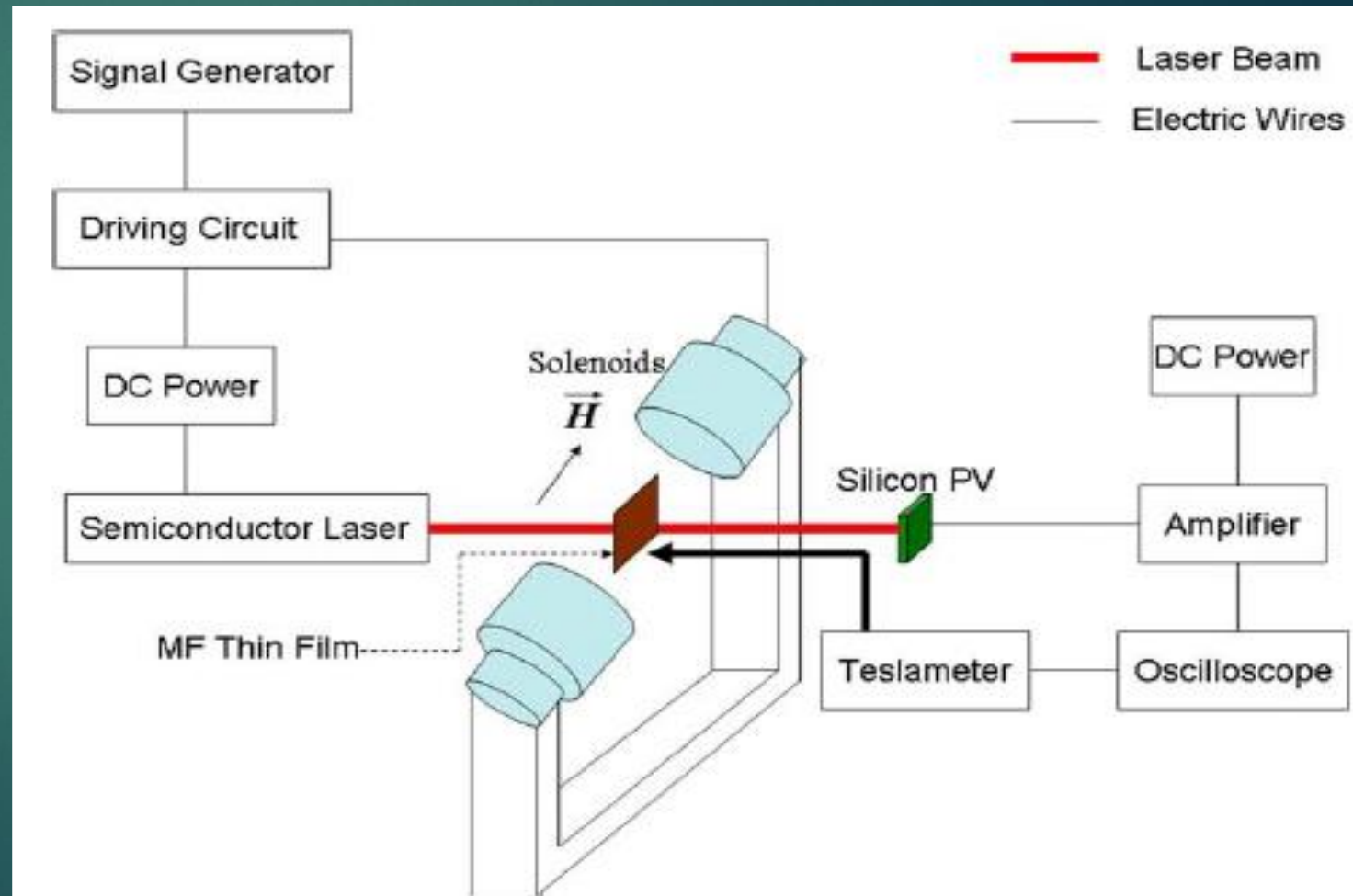

Mikrofluidika

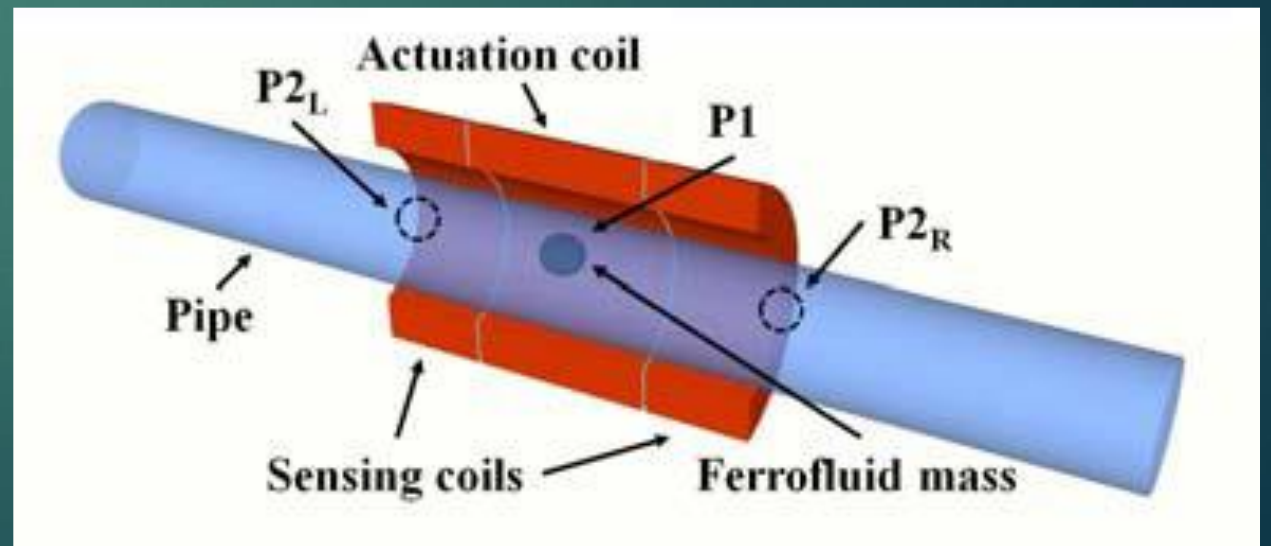
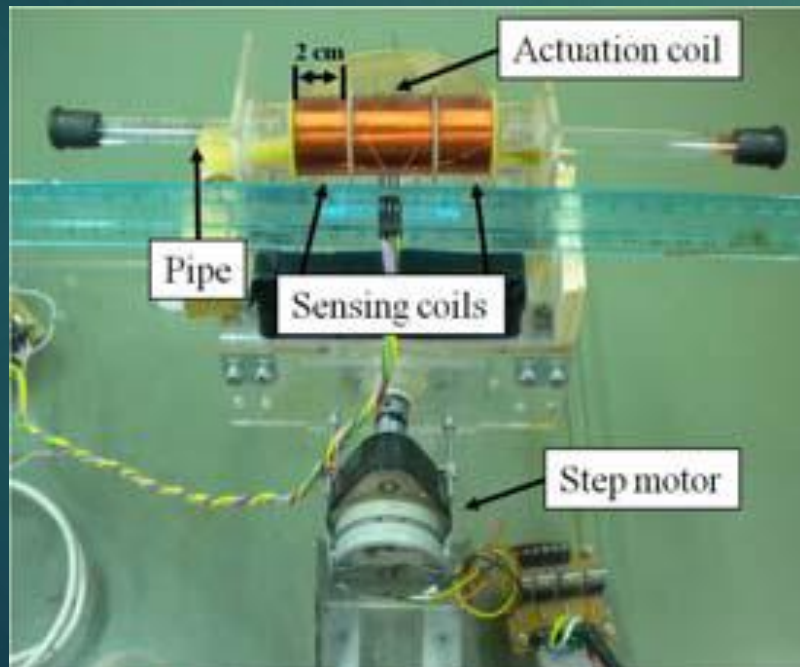
Ferrofluidum alkalmazása érzékelőkben

- Szenzorok
  - Dőlésszög
  - Gyorsulás
  - Hőmérséklet

Ferrofluidum alkalmazása dőlésszög érzékelőkben

- ▶ B. Andó és munkatársai egy vízzel töltött csőben elhelyezett egyetlen csöppnyi ferrofluid mozgásidejét mérték a cső fix pontjai között a cső különböző szögű döntöttségei esetén. Az általuk készített szenzor szögfelontását 0,25 fokra becsülték.

Ferrofluidum alkalmazása dőlésszög érzékelőkben

- ▶ Később R. Olaru egy másik munkatársával egy ferrofluidumban lebegő permanens mágnes helyzetét mérte külső tekercsek segítségével, amely helyzet a dőlésszög függvényében változott.

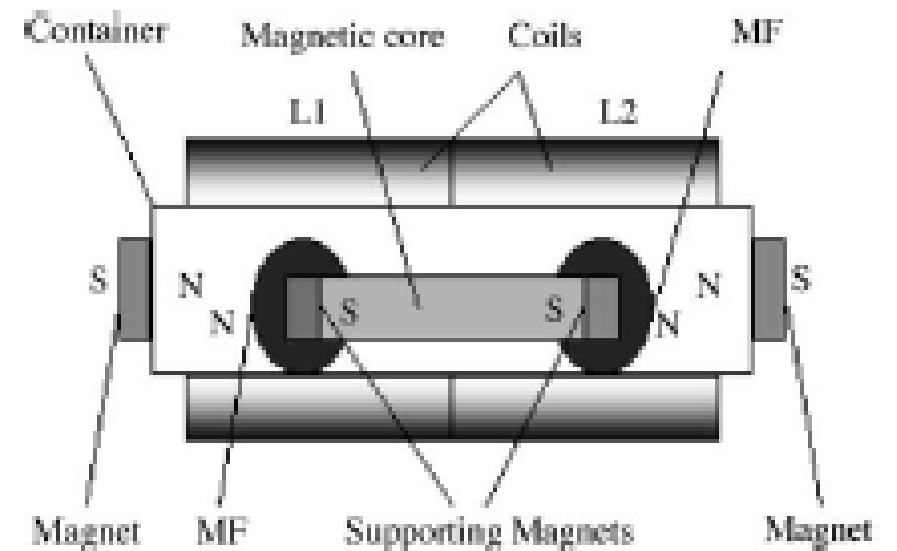
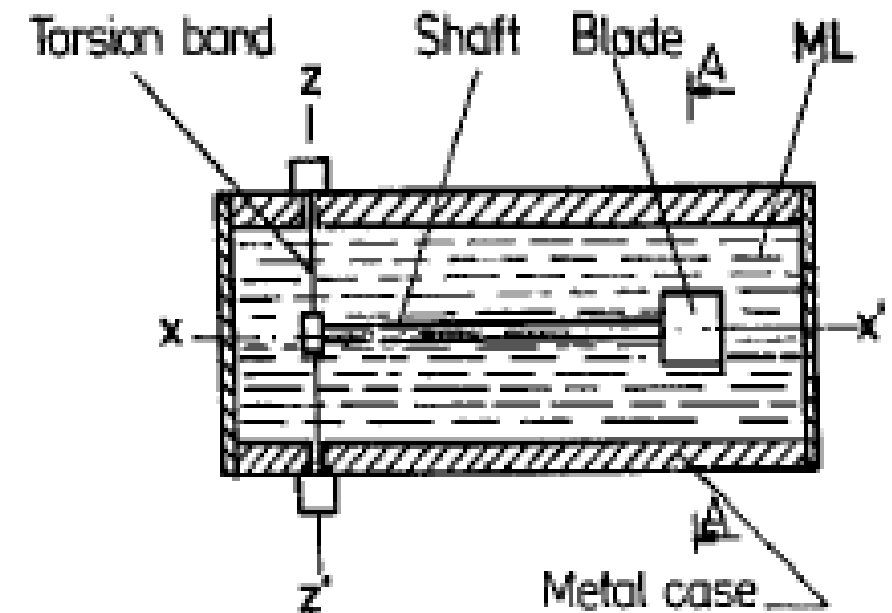

Fig. 1. Schematic diagram of the tilt inductive sensor.

Ferrofluidum alkalmazása dőlésszög érzékelőkben

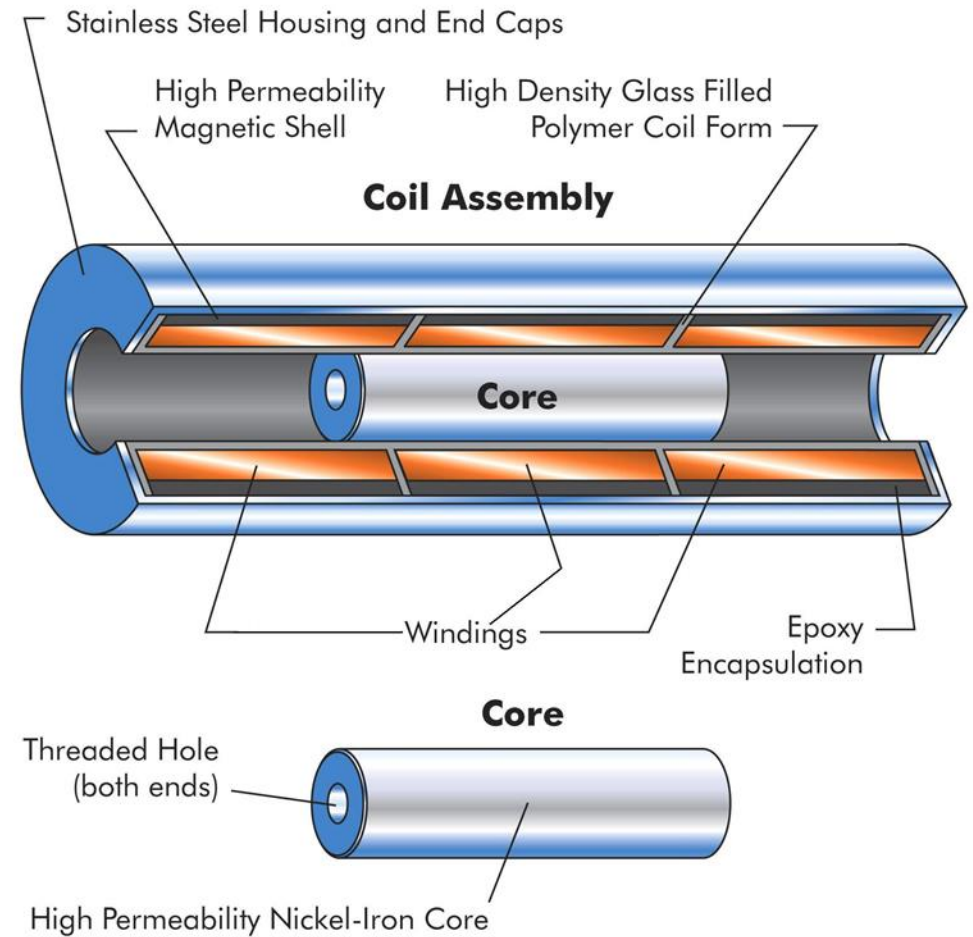
- ▶ R. Olaru és munkatársa ferrofluidumban helyeztek el egy ingát, amit egy külső, tekercsek által létrehozott mágneses tér segítségével tartottak egyensúlyban, majd a tekercsáram méréséből következtettek a szenzor dőlésszögére. Az általuk készített szenzor szögfelontását századfok nagyságrendűre becsülték.

LVDT

Linear Variable Differential Transformer

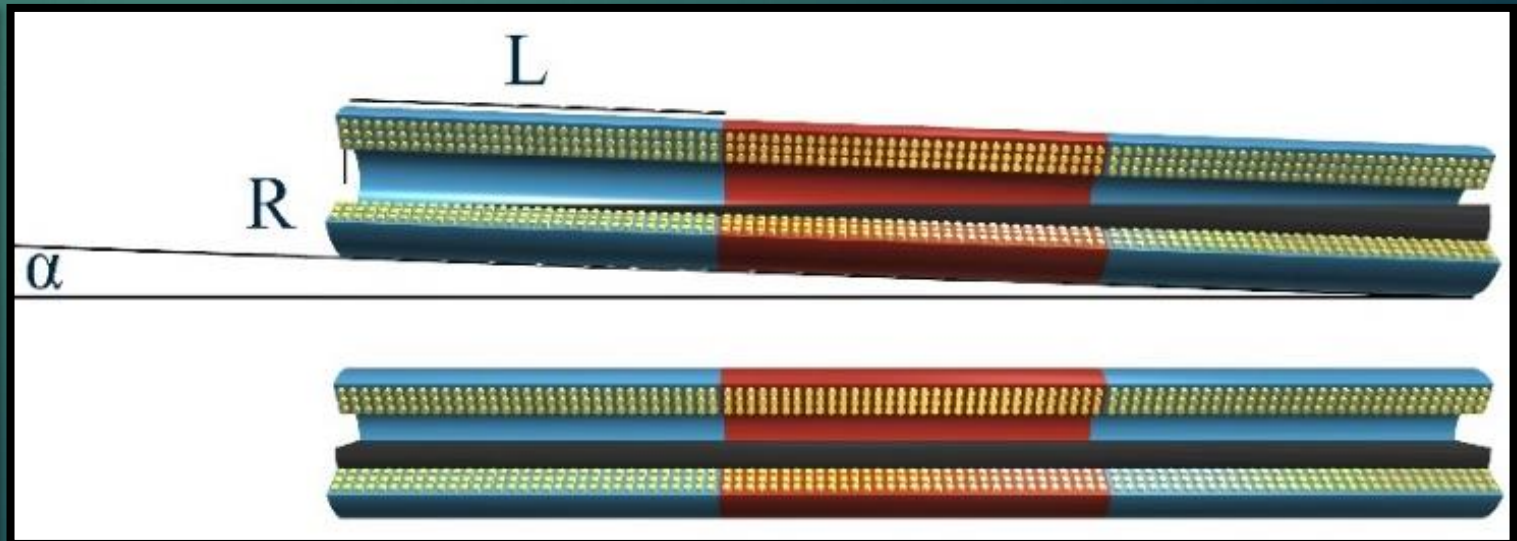
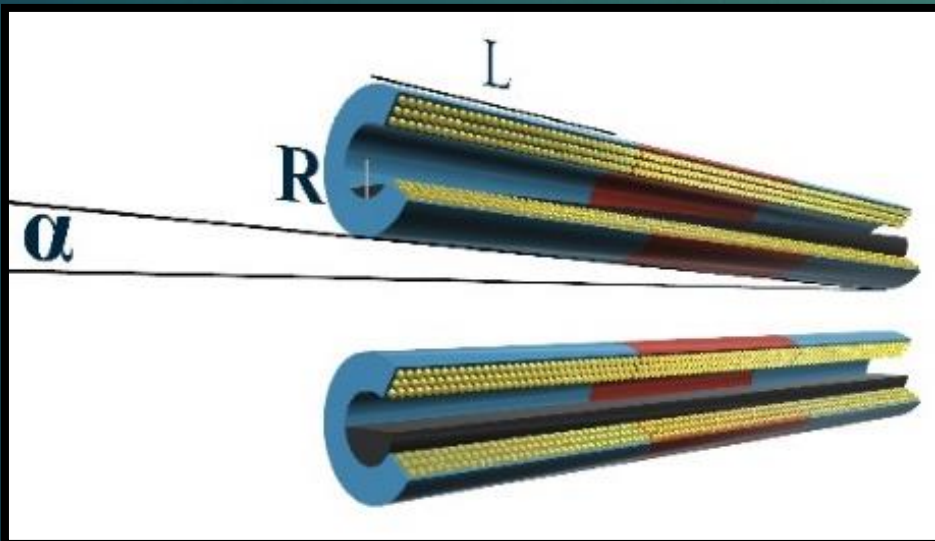
- ▶ A primer tekercset 1 és 20 kHz közötti frekvenciájú, 1–24 V -os effektív feszültségű szinusz jellel gerjesztik.
- ▶ A vasmag pozíciójától függően különböző feszültségek indukálódnak a szekunder tekercsekben, amely feszültségek különbsége adja a szenzor kimeneti jelét.

FCDT

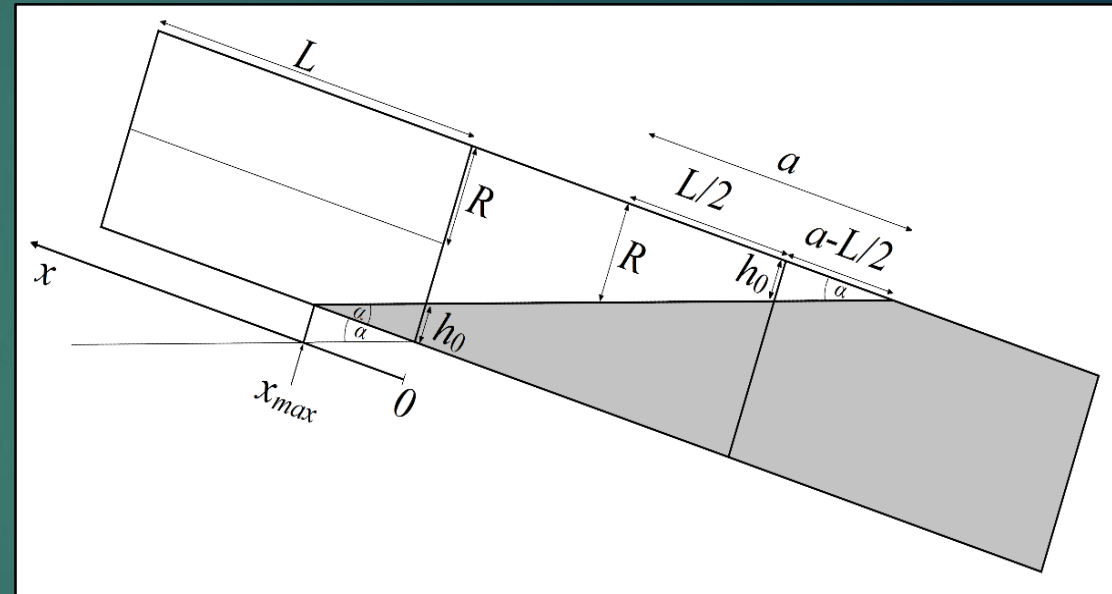
Ferrofluid Core Differential Transformer

- ▶ Az általunk kifejlesztett megoldásban a vasmagot egy ferrofluiddal félig megtöltött cellával helyettesítettük.
- ▶ Az így kapott eszköz egy ferrofluidum maggal ellátott differenciál transzformátor.

FCDT

- ▶ A három tekercs belsejében elhelyezkedő cellát pontosan félig töltjük ferrofluiddal, ekkor a cellában $V_{pri} + V_{sec} = 3LR^2\pi/2$ folyadék található.
- ▶ Belátható, hogy a szenzor bármely mértékű megdőntése esetén a középső tekercsben mindig $V_{pri} = LR^2\pi/2$ térfogatnyi ferrofluidum található.
- ▶ A két szélső szekunder tekercs a dőlésszögtől függően osztozik a maradék $V_{sec} = V_{sec1} + V_{sec2} = LR^2\pi$ térfogatnyi ferrofluidumon.

Eredmények

- ▶ $\alpha < \arctan \frac{2R}{3L}$ szögek esetén az egyik szekunder tekercsben található ferrofluidum mennyisége:

$$V_{sec1} = \int_0^L \frac{R^2}{2} \left[2 \cdot \arccos \left(\frac{(L + 2x) \operatorname{tg} \alpha}{2R} \right) - \sin \left(2 \cdot \arccos \left(\frac{(L + 2x) \operatorname{tg} \alpha}{2R} \right) \right) \right] dx$$

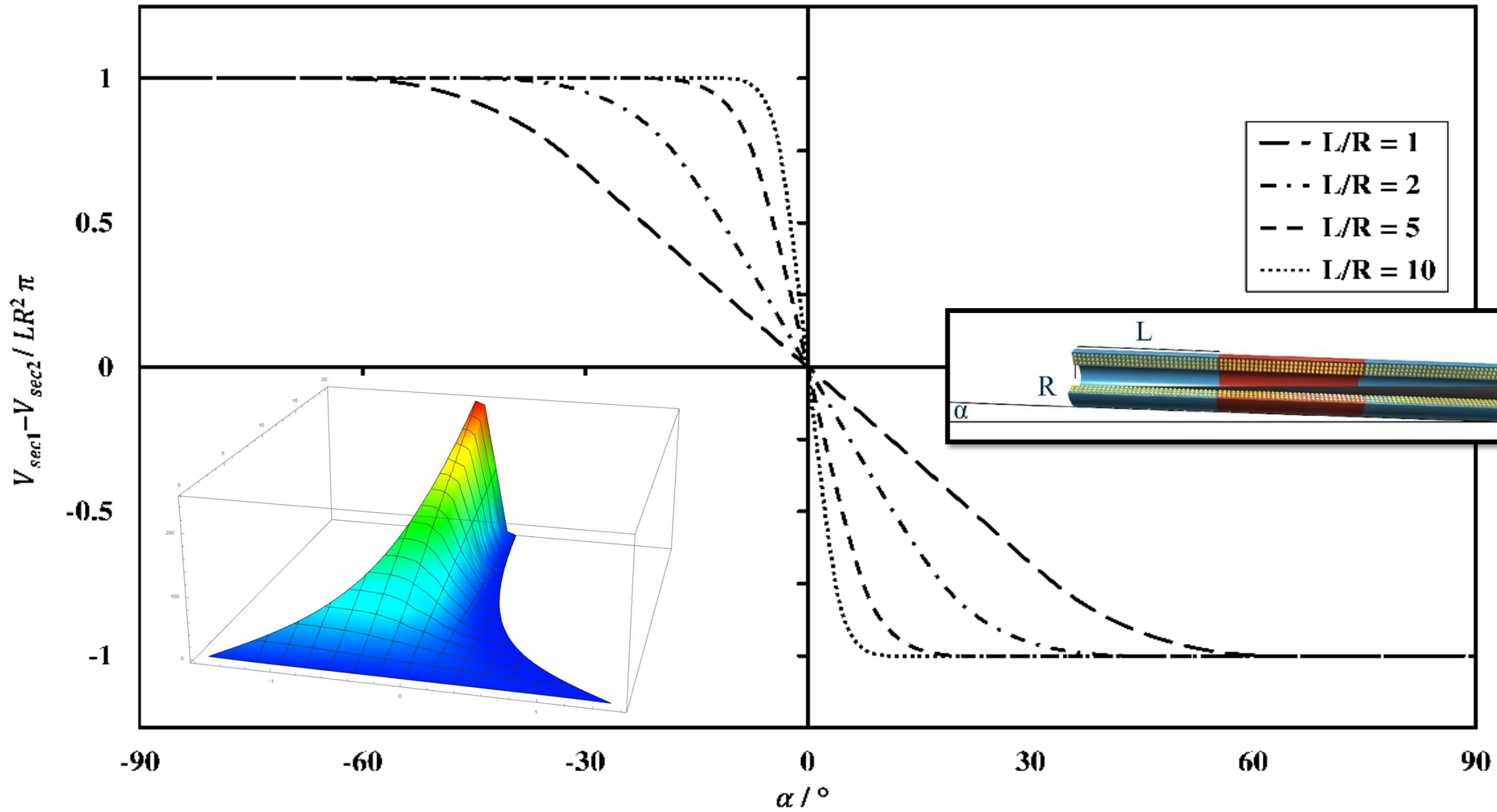
- ▶ $\alpha \geq \arctan \frac{2R}{3L}$ szögek esetén:

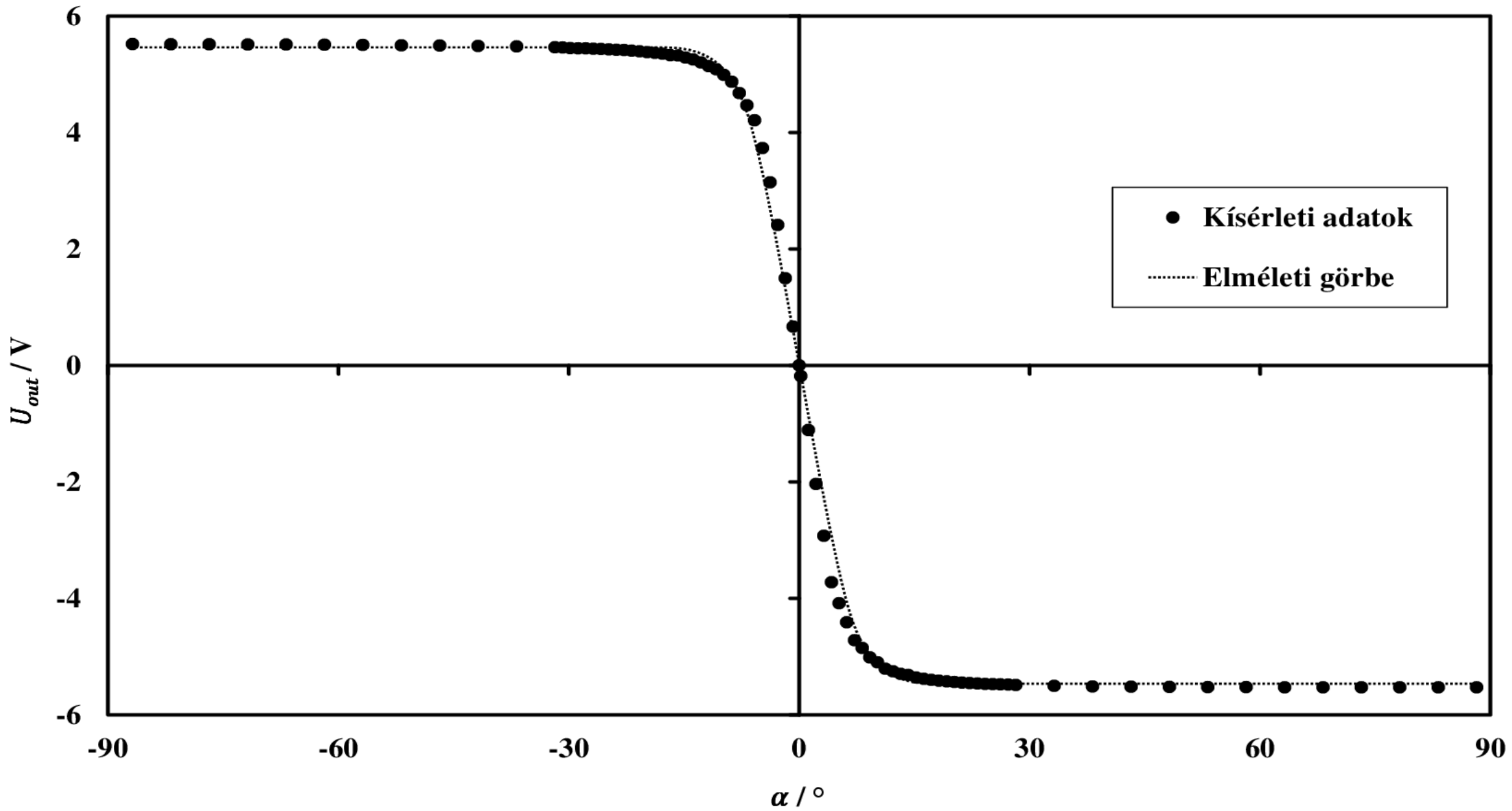
$$V_{sec1} = \int_0^{R \operatorname{ctg} \alpha - \frac{L}{2}} \frac{R^2}{2} \left[2 \cdot \arccos \left(\frac{(L + 2x) \operatorname{tg} \alpha}{2R} \right) - \sin \left(2 \cdot \arccos \left(\frac{(L + 2x) \operatorname{tg} \alpha}{2R} \right) \right) \right] dx$$

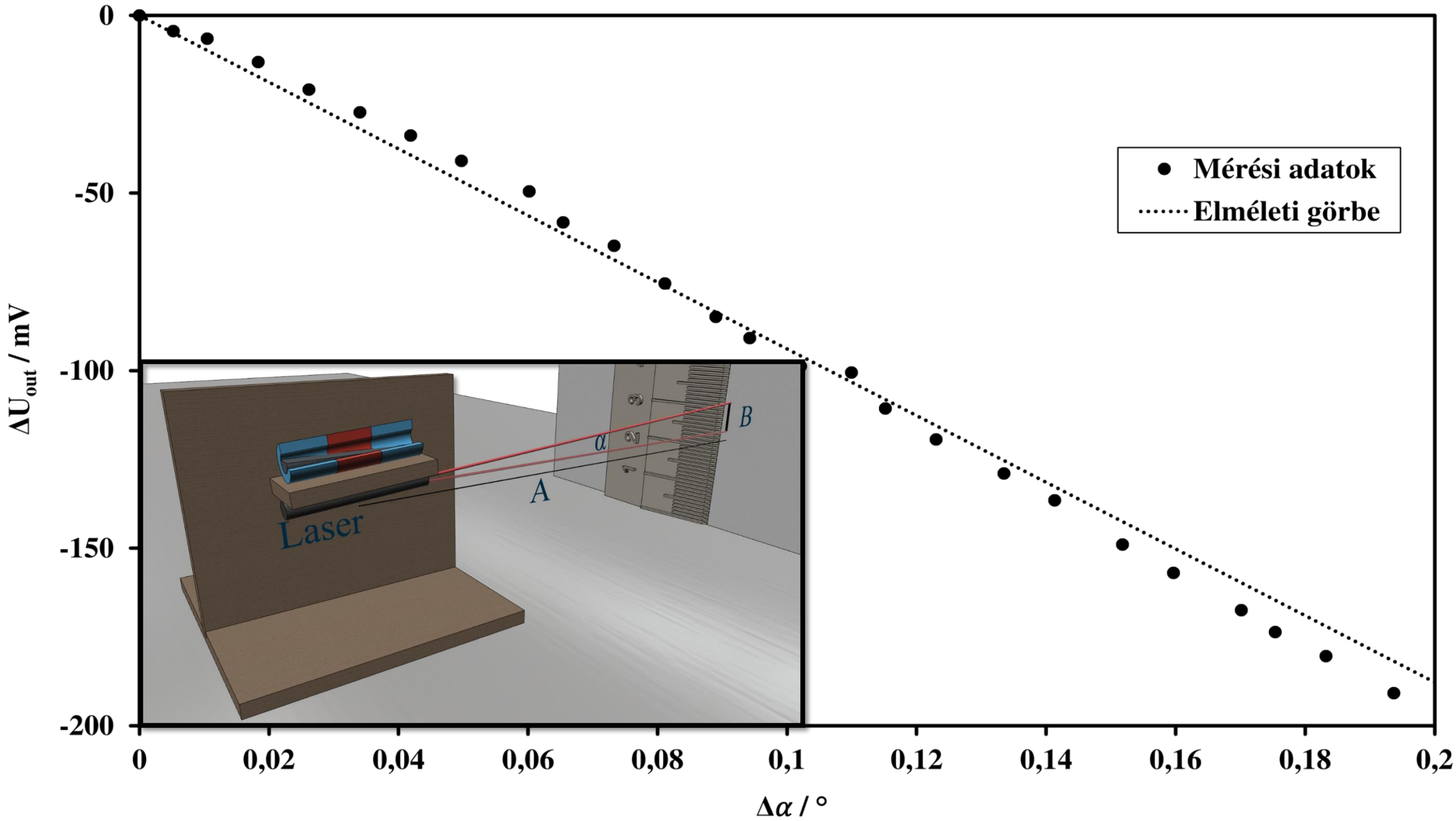
- ▶ A kimeneti jel a két szekunder tekercsben indukálódott váltófeszültségek különbsége (M a cellaállandó):

$$U_{out} = M(V_{sec1} - V_{sec2}) = M(2V_{sec1} - LR^2\pi)$$

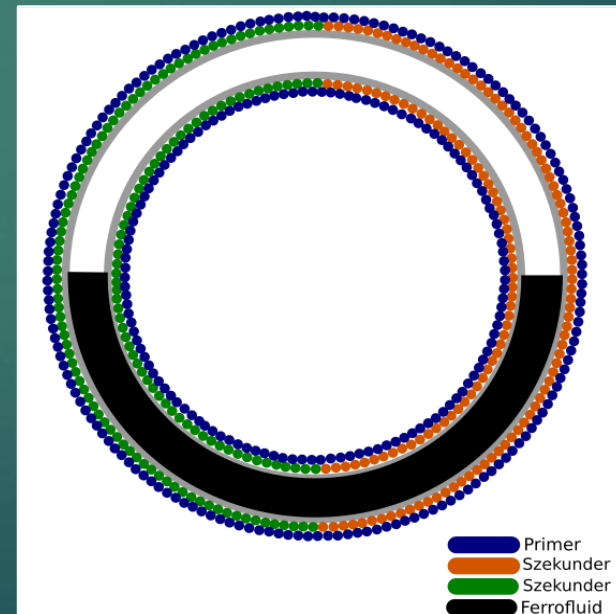
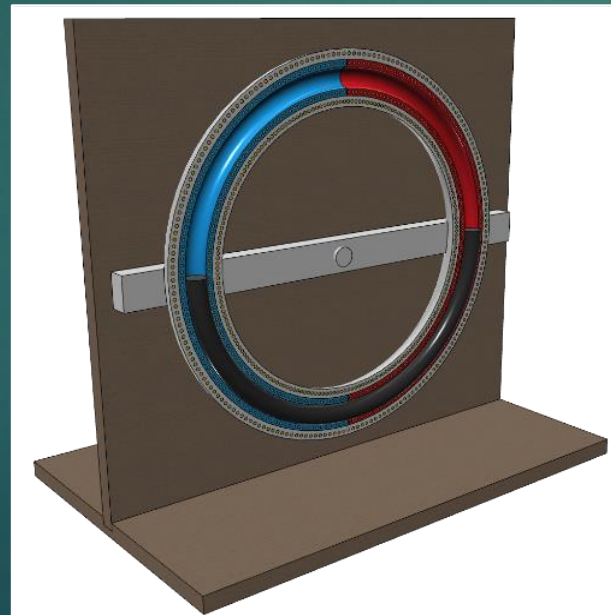

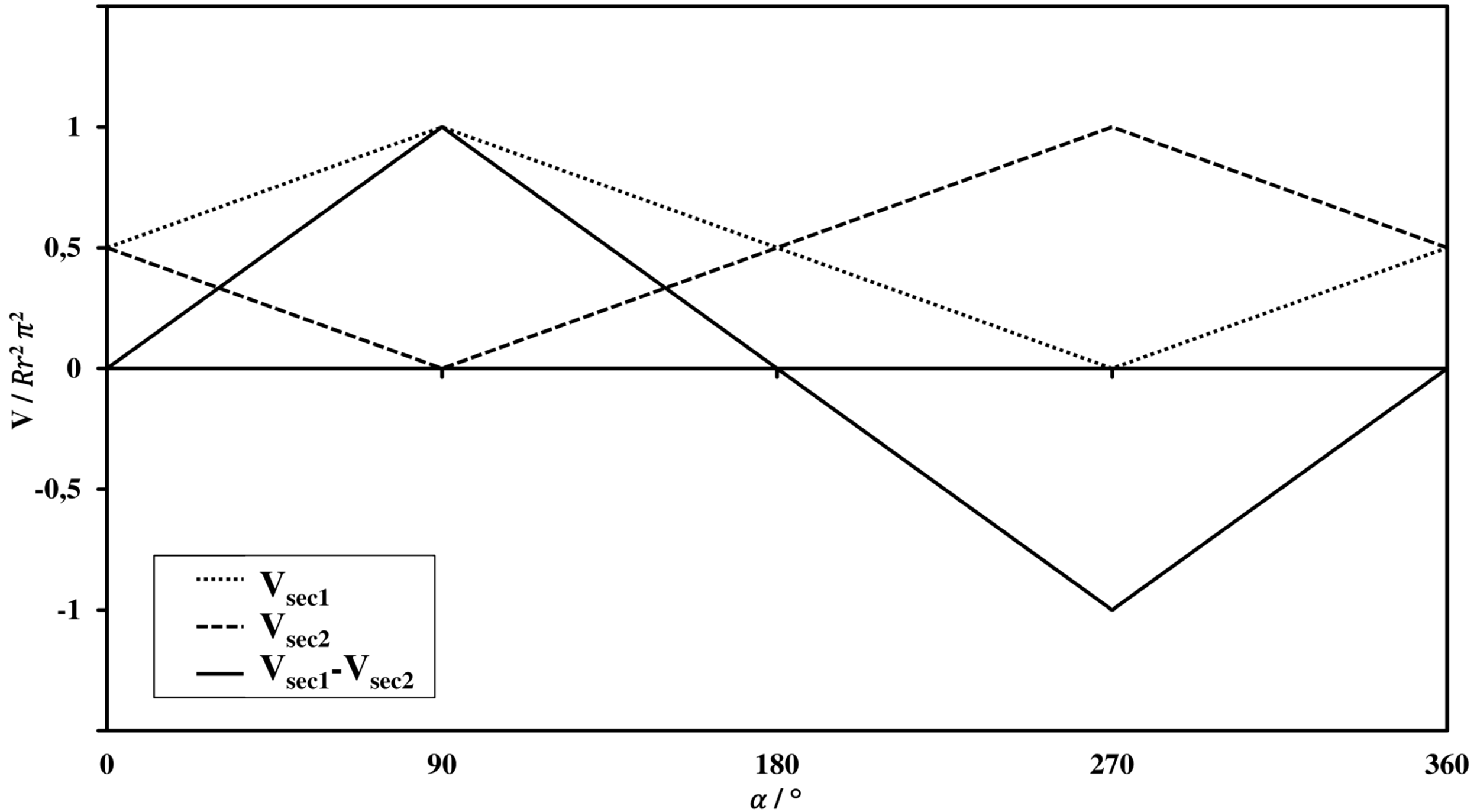

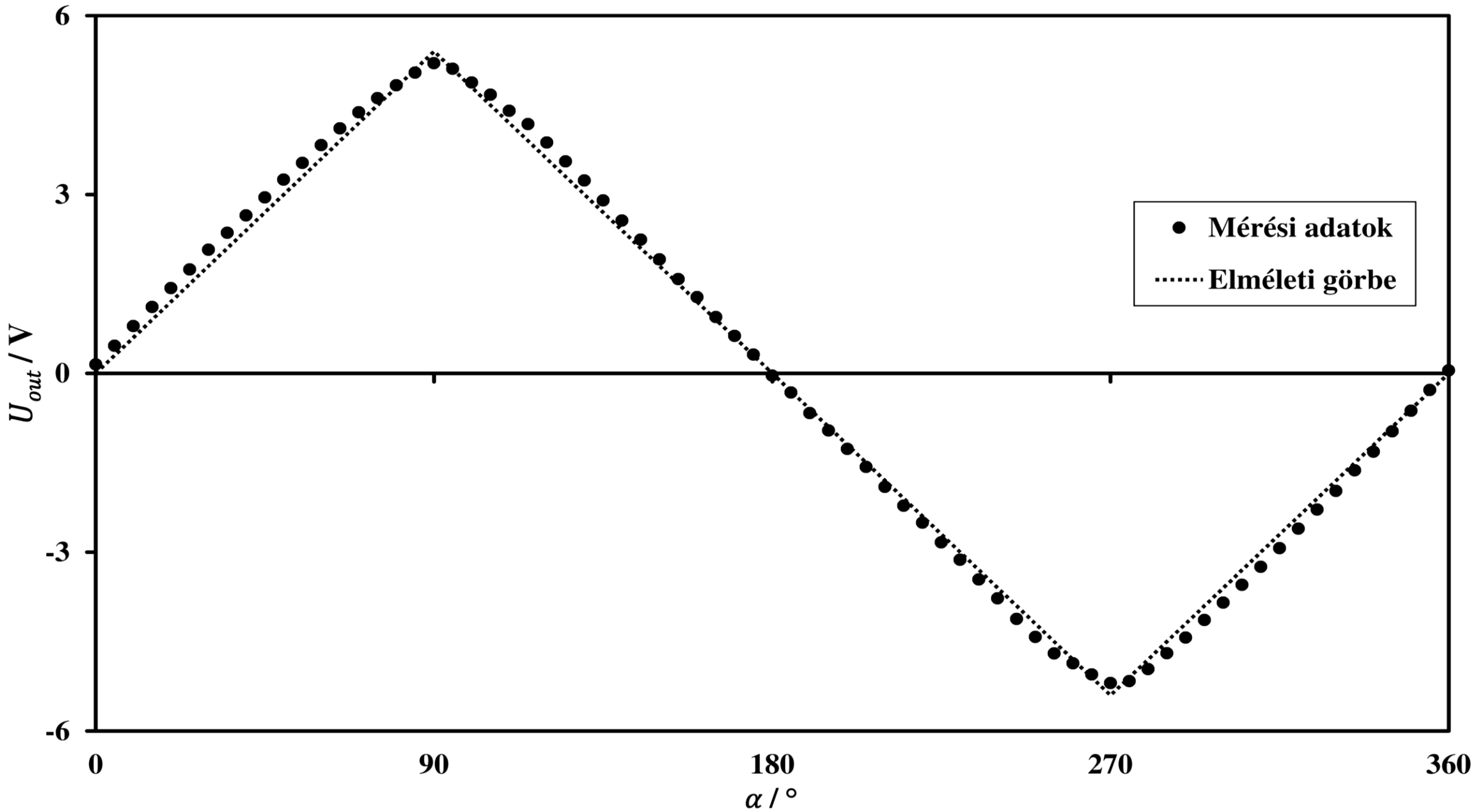
Toroidális elrendezés

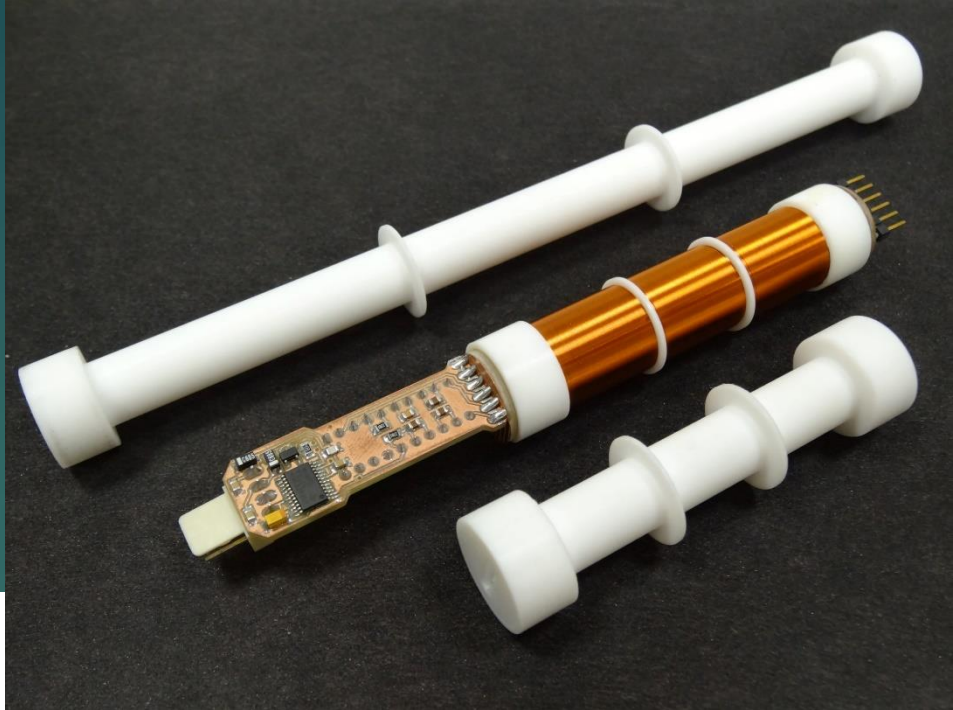
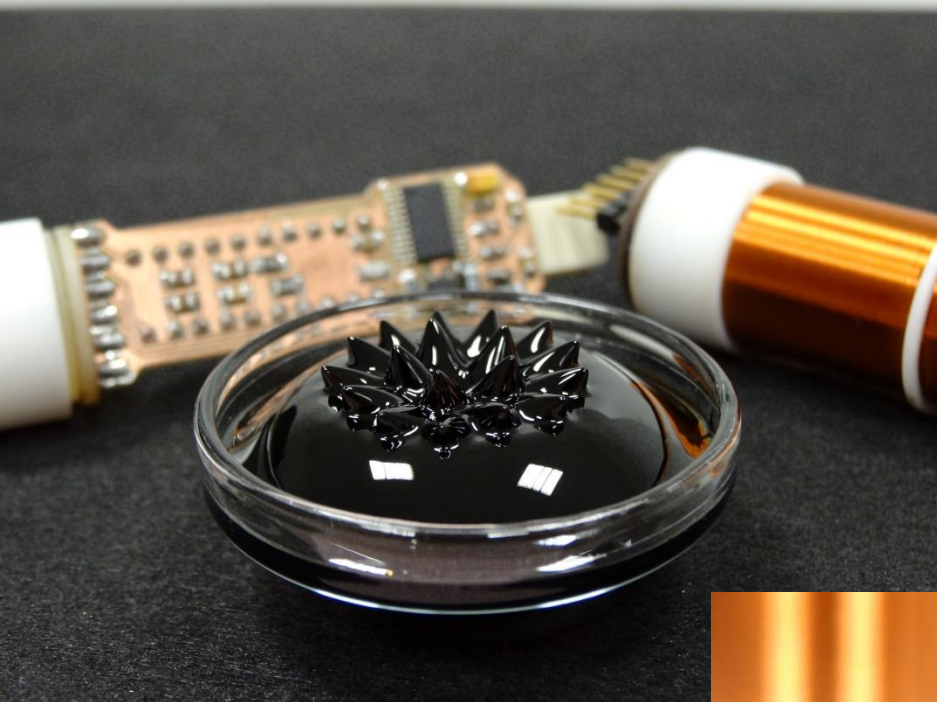
- ▶ A szenzor egy másik elrendezésében egy gyűrű alakban hajlított cső köré toroidálisan tekercseltük fel a három tekercset. A primer tekercs, amely a tórusz alak teljes hosszán található, 1600 menetes volt. A szekunderek a tórusz két felét borították és 800-800 menettel rendelkeztek

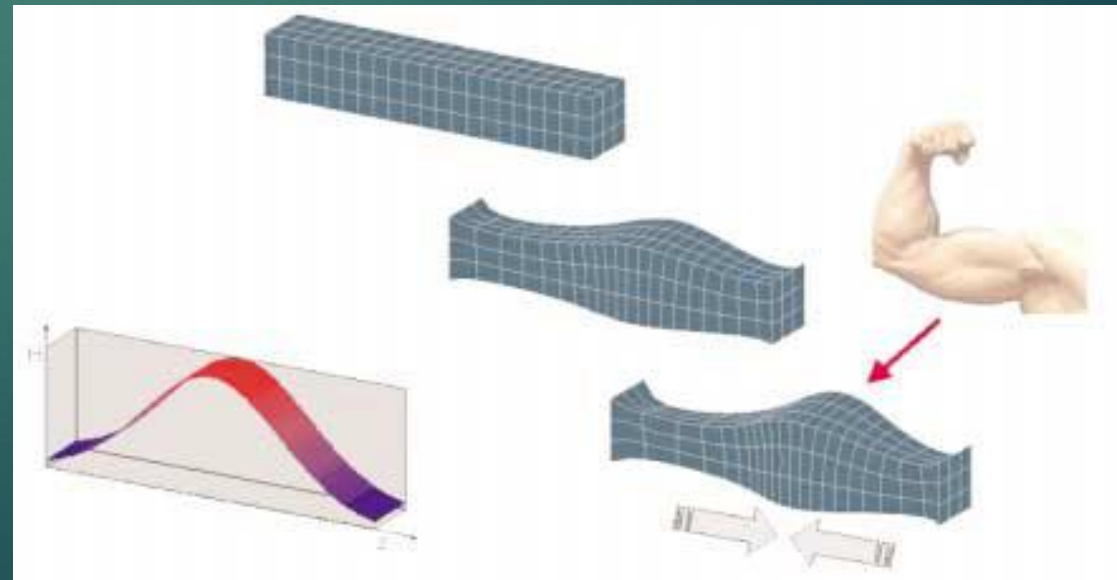

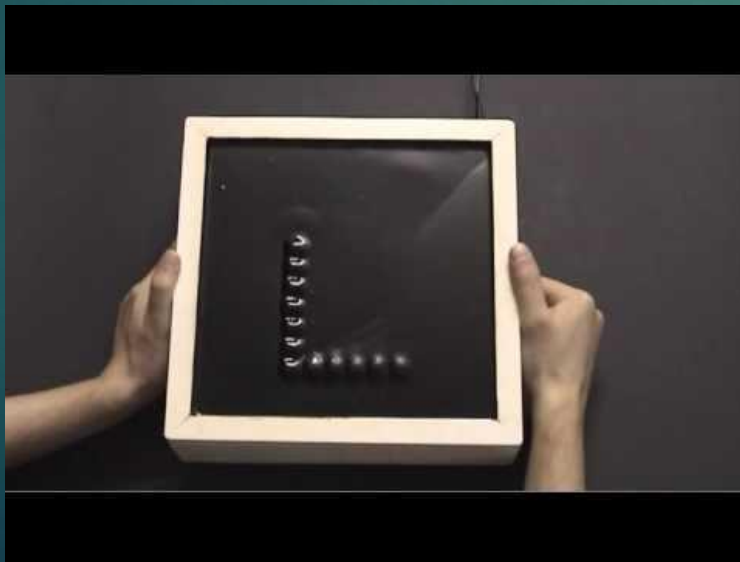
Felhasználási lehetőségek

- ▶ Orvosi felhasználás
  - ▶ Víz bázisú, stabilizált biokompatibilis folyadékok
  - ▶ Mágneses hipertermiás kezelések
  - ▶ Festékek, hatóanyagok mágneses térrel való célbajuttatása
  - ▶ MR Elasztomerek – mesterséges izom
  - ▶ Kontrasztanyagként

Felhasználási lehetőségek

- ▶ Tapintható kijelzők (3D kijelző)
- ▶ Változtatható alakú optikai lencse
- ▶ Hangszóró membrán felfüggesztése
- ▶ CD-DVD lézerfejében
- ▶ Merevlemez tengelytömítése

Felhasználási lehetőségek

Felhasználási lehetőségek

